JAARGANG 35 NR. 2, NOVEMBER 2025, PRIJS € 4,-
ISSN: 0927-8478

BRIELSE MARE

Halfjaarlijks magazine van de
HISTORISCHE VERENIGING DE BRIELSE MAASMOND

WILLEM VAN SWIETEN EN DE VAART DOOR ROZENBURG

WAS DEN BRIEL DE HAVEN VAN MAARLAND?

BEELDIG BRIELLE

BEVRIJDER VAN BRIELLE WAS BIJ WATERLOO

BRIELSE SCHUTTERS OP 10-DAAGSE VELDTOCHT

EXCURSIE NAAR ZIERIKZEE

Historische Vereniging
DE BRIELSE MAASMOND

Secretariaat:
Ronald J. de Ridder
Van Bloys van Treslongweg 3
3231 CT Brielle
0181-414674

E-mailadressen:
info@debrielsemaasmond.nl
redactie@debrielsemaasmond.nl

Website:
www.debrielsemaasmond.nl

Bank:
NL20 INGB 0000 2087 92

Redactie:
Klaas Schipper (hoofdredacteur)
Nico de Vries
Marcel Bakker (opmaak/vormgeving)

Advertentietarief:
Halve pagina per jaar (2 edities): € 90,-

Cover:
Onder saluutschoten vertrokken de schutters van Brielle, Maassluis en Middelharnis op 8 maart 1831 naar Breda.

Oplage:
500 exemplaren

Eerstvolgende nummer:
Maart 2026

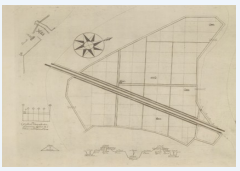
© Historische Vereniging
De Brielse Maasmond 2025

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze ook zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

BRIELSE MARE

JAARGANG 35 NR. 2, NOVEMBER 2025

VAN DE REDACTIE 3
door Klaas Schipper

WILLEM VAN SWIETEN EN DE VAART DOOR ROZENBURG 4
door Aart van der Houwen

WAS DEN BRIEL DE HAVEN VAN MAARLAND? 10
door Nico de Vries

VAN DE VERENIGING 13
door Ynze Kuiper

VAARWEL, GETROUW AAN EED EN PLIGT 14
door Nico de Vries

MUSEUMNIEUWS 19
door Marijke Holtrop

BEVRIJDER VAN BRIELLE WAS BIJ WATERLOO 20
door Ad Hoogerwerf

OMZIEN IN VERWONDERING (8) BEELDIG BRIELLE 24
Door Ynze Kuiper

EXCURSIE NAAR ZIERIKZEE 27
door Klaas Schipper

De Brielse Mare is het halfjaarlijks magazine uitgegeven door de Historische Vereniging De Brielse Maasmond (voorheen 'Vereniging Vrienden van het Historisch Museum Den Briel').

Dit magazine wordt automatisch toegestuurd aan de leden van de vereniging.
Losse nummers zijn te bestellen via het secretariaat van de vereniging en te koop bij het Historisch Museum Den Briel, in het Streekarchief en bij de plaatselijke boekhandel.

Een jaar na publicatie is de Brielse Mare ook digitaal beschikbaar op de verenigingswebsite.

Persoonlijk lidmaatschap €15 per jaar; familielidmaatschap €20 per jaar.
Aanmelding bij het secretariaat of d.m.v. de gegevens op de verenigingswebsite.

De vereniging heeft de ANBI-status. Dit betekent dat giften in het kader van de wettelijke bepalingen in mindering kunnen worden gebracht op het belastbaar inkomen van de schenker.

Auteursinstructies: Historische artikelen over Brielle en de streek zijn welkom.
Gewenste omvang: 1000 tot 2000 woorden. Aanbevolen wordt vooroverleg te plegen met Klaas Schipper: k.j.schipper@hetnet.nl of 0181 413981. De redactie behoudt zich het recht voor, in overleg met de auteur, artikelen in te korten of te wijzigen.

VAN DE REDACTIE

De redactie is er weer in geslaagd u een dikke Brielse Mare te leveren. Ondanks de mooie zomer en het fraaie najaarsweer werd er de afgelopen maanden heel wat afgespeurd naar interessante historische feiten die voor onze leden van belang kunnen zijn. En vervolgens werden er verhalen van gemaakt die op papier werden gezet. Hoewel we dat ‘op papier’ in de huidige tijd niet al te letterlijk moeten nemen natuurlijk.

Allereerst wil ik stilstaan bij het overlijden van ons gewaardeerd oud-redactielid Leo Arkenbout die op 23 juli na een moeilijke periode op bijna 75-jarige leeftijd overleed en op 31 juli na een indrukwekkende plechtigheid in de Dorpskerk in Oostvoorne in zijn geboortedorp werd begraven. Leo heeft buitengewoon veel voor de vereniging betekend, niet alleen door zijn artikelen maar ook door de wijze waarop hij bijzondere klusjes voor de redactie op zich nam. Een recent voorbeeld: het schrijven van teksten voor het magazine over oud Brielle voor Plus. Wij zijn Leo buitengewoon veel dank verschuldigd en gedenken hem met ere.

In de afgelopen maanden overleden eveneens Aren van der Vlugt en Rens van Adrighem, twee Briellenaren die veel betekend hebben voor de geschiedenis van onze stad. Ook hen herdenken wij met ere.

Aan artikelen geen gebrek, we hebben zelfs enkele bereidwillige schrijvers in de wachtrij moeten plaatsen. Deze Mare is al dikker dan de vorige. Het hoofdartikel over de Brielse land- meter Willem van Swieten en de Vaart door Rozenburg werd geschreven door drs. Aart van der Houwen, directeur van het Streekarchief Voorne-Putten. Uitgebreid en zonder meer boeiend. Onze redacteur Nico de Vries leverde ook voor deze editie weer twee artikelen aan. De naam Den Briel komt ook in België en in het bijzonder in Vlaanderen veel voor en zo kwam hij tot de vraag of ons Den Briel wellicht de haven van Maarland was. Tevens schreef hij over de rol die de schutters van Brielle voor, tijdens en na de Tiendaagse Veldtocht speelden. In dit nummer deel 1 van het uitgebreide verhaal.

Ad Hoogerwerf leverde een artikel aan over Johannes Hendrik Lux, waarin hij ons meeneemt naar de Franse Tijd. Voorzitter Ynze Kuiper neemt ons mee op een tochtje langs Brielse beelden en Marijke Holtrop zorgt traditiegetrouw voor Museumnieuws. We blikken ook nog even terug naar de door de vereniging georganiseerde excursie naar Zierikzee op 25 september.

Ten slotte attendeer ik u op de **Algemene Leden Vergadering op donderdag 20 november om 20.00 uur in de raadzaal van het Oude Stadhuis aan de Markt** met een boeiende lezing over de veerverbinding met Maassluis.

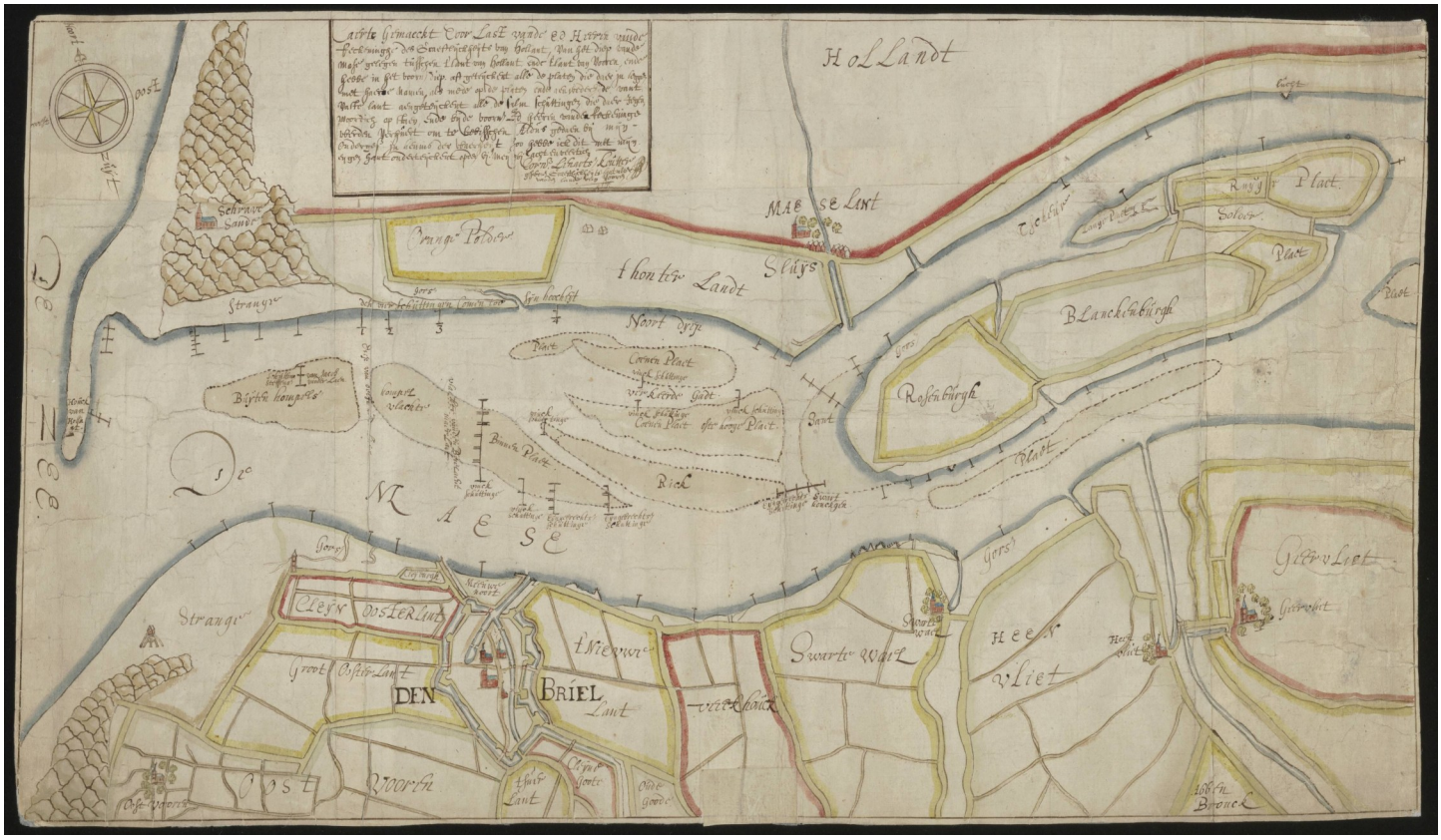
Veel leesplezier met deze Mare en graag tot ziens op 20 november.

Klaas Schipper

Willem van Swieten (1691-1727) en de Vaart door Rozenburg

Als het aan Brielle had gelegen was er ooit een kanaal door het eiland Rozenburg gegraven en als het aan de Staten van Holland had gelegen was de oversteek van Rozenburg naar Maassluis langer geweest. De Brielse landmeter Willem van Swieten speelde een belangrijke rol in de uiteindelijke oplossing.

Tekst: Aart van der Houwen

De zandbanken in de Maas (Cornelis Koutter 1648)

Al in de Middeleeuwen bestond er een veer tussen Brielle en Maassluis, destijds nog Maeslandsluijs geheten; de inkomsten uit dat veer waren bestemd voor de Graaf van Holland. In 1576 kocht de stad Brielle het veerrecht op Holland omdat de stad daarmee de controle over die verbinding kreeg en alle verkeer via de stad werd geleid. Overigens is dat veerrecht nog steeds gemeentelijk bezit, zij het dat het veer momenteel verhuurd wordt aan de Provincie Zuid-Holland. Het levert de gemeente weinig op, de factuur voor de periode 2007-2106 (dus 100 jaar!) bedroeg €45,-.

Veerdienst over de Maas

Het verhaal begint lang geleden: als gevolg van de Elisabethvloed (1421) ontstond niet alleen de Biesbosch, maar werd ook de stroming in de Maas vertraagd zodat daarin ondiepten ontstonden. Dat ging langzaam, in 1572 kon veerman Coppelstock nog tussen de zandbanken door naar Maassluis laveren, maar een eeuw later was dat al moeilijker. De Staten van Holland, eigenaar van al het nieuwe land dat in de Maas ontstond, juichten de aanwas toe. De zandplaten werden ter bedijking uitgegeven om vervolgens te kunnen worden verpacht.

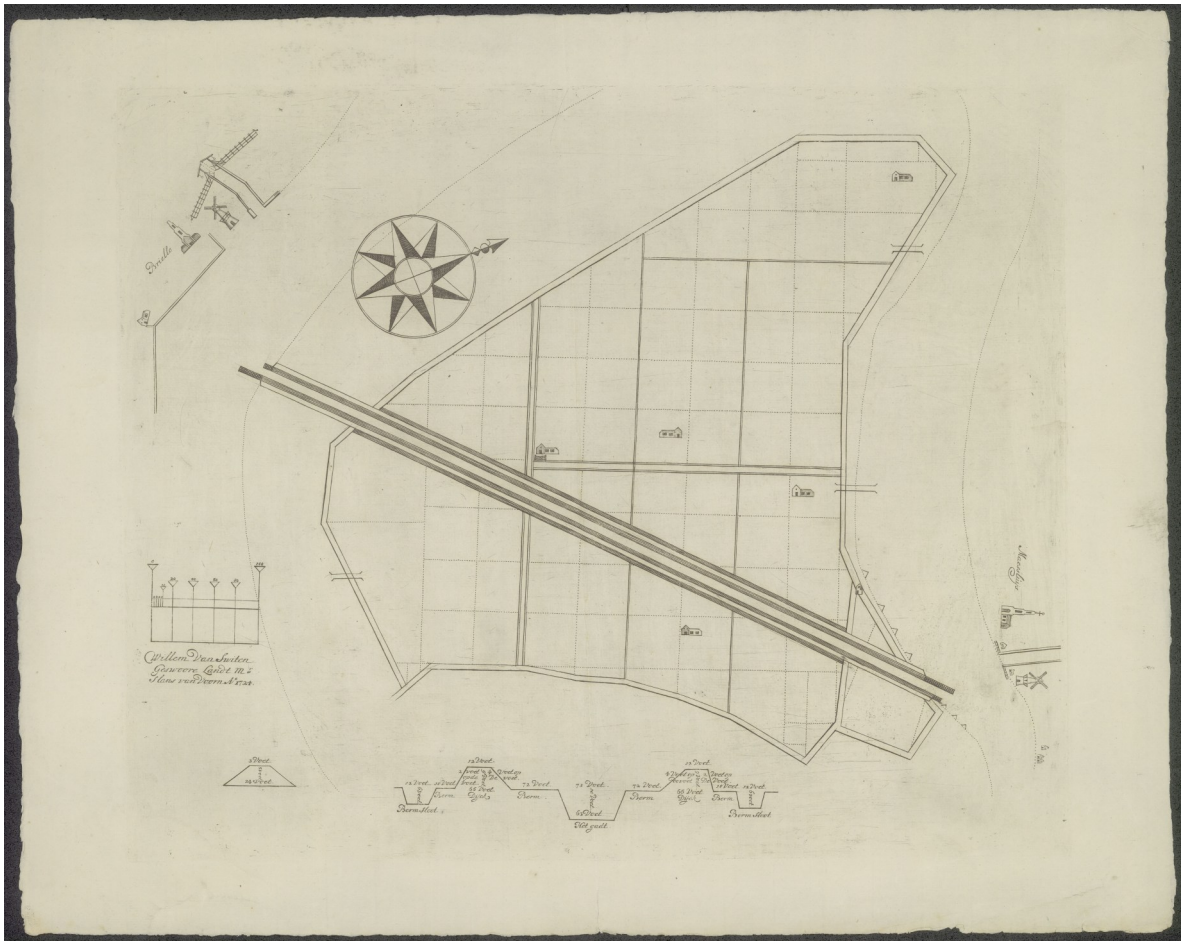
In 1586 werd de eerste zandplaat verpacht; deze kreeg de naam *Rozenburg*, niet veel later volgden *Blankenburg, de Ruygeplaet en de Langeplaet.* Ten westen van dit eiland ontstonden eveneens platen, waarvan De Krabbe, gelegen tegenover de Brielse haven, de grootste was en tegenwoordig herinnerd wordt door de naam van een camping. Brielle zag het met lede ogen aan en ging met de Staten van Holland in gesprek. Dit leidde in 1674 tot een contract waarin werd vastgelegd dat er, wanneer het eiland nog verder zou groeien en de veerdienst onmogelijk zou worden gemaakt, *"een bequaame vaart en treckpadt, dwars door het eylandt Rosenburgh heen"* zou worden gegraven.

Verkoop van het eiland

De vrees van Brielle was terecht; de volgende decennia groeide het eiland Rozenburg steeds verder naar het westen en dreigde de veerverbinding geblokkeerd te worden. Op enig moment was de enige vaarroute voor de veerlieden het steeds lastiger te bevaren *Staaldiep*, een doorgang tussen De Krabbe en Rozenburg. Toen de Staten van Holland in 1721 besloten om een deel van de domeinen, waaronder Rozenburg, te verkopen, trok Brielle aan de bel en herinnerde de Staten aan het contract. Brielle vreesde waarschijnlijk dat een nieuwe eigenaar hier niet aan wilde meewerken. De Staten waren genoodzaakt om de verkoop van het eiland uit te stellen om het oude plan van de vaart nader te onderzoeken. Het plan omvatte de bouw van twee veersteigers, een tegenover de Nieuwlandse Nolle en een tegenover de haven van Maaslandsluis. Tussen de beide veersteigers zou een kanaal gegraven worden, "linierecht", elf meter breed, 2½ meter onder het maaiveld met aan weerszijden een jaagpad voor de paarden die de schuit op dit deel van het traject zouden trekken. Er mochten niet meer dan twee of drie bruggen geslagen worden en de stad zou hiervoor jaarlijks 40 gulden betalen. De landmeter Van Swieten maakte daarvoor een tekening en een berekening van de kosten.

Willem van Swieten I

Willem van Swieten was in 1691 geboren in Den Haag, als zoon van de timmerman Dirk van Swieten en Catharina van der Meer, maar had zich al jong in Brielle gevestigd. In 1713 trouwde hij in Brielle met Maria, de dochter van de gerechtsbode Cornelis Hoijer. Hij was toen nog timmermansleerling, het volgende jaar legde hij zijn proef af en kon hij als meester timmerman zelf werk aannemen. Het ging hem voor de wind en in 1716 kocht hij een huis aan de Voorstraat (huidige nr. 8). De volgende jaren komen we hem in de archieven tegen als aannemer van het onderhoud aan de stadsmolens, sluizen en andere zaken in Brielle, maar ook als maker van een bestek voor het torentje op het stadhuis van Geervliet. Hij zal uitdagingen gezocht hebben, want enkele jaren later, in 1721, legde hij ook zijn proef af als metselaarsbaas. Vervolgens bekwaamde hij zich in het landmeten en in 1724 werd hij officieel door de Raad van State als 'gezworen landmeter' geadmitteerd. In 1726 tekende hij een vaart door Rozenburg.

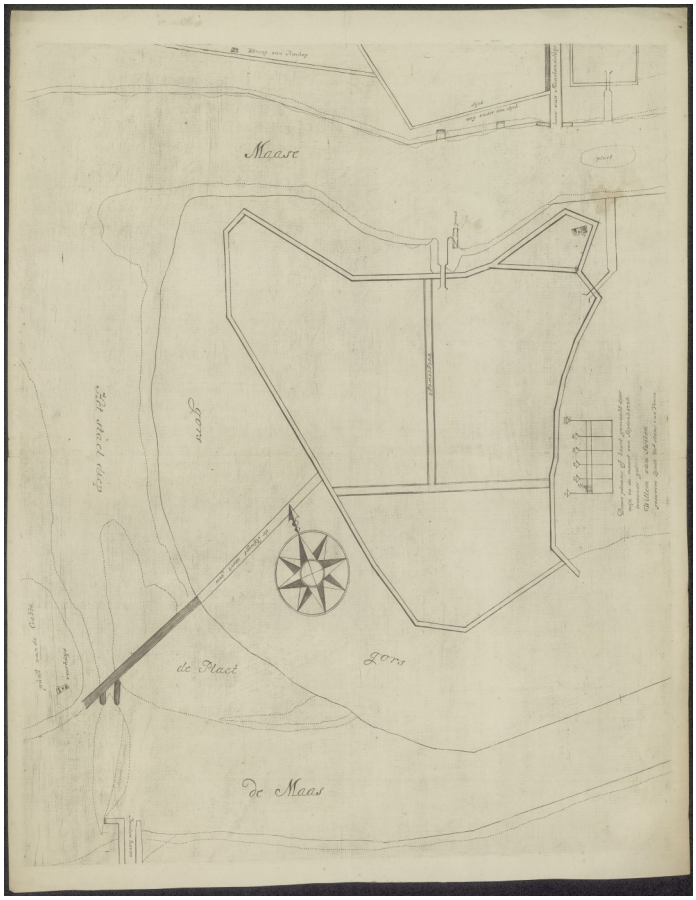
Geprojecteerd kanaal door de polder Nieuw Rozenburg (Van Swieten 1726)

De Staten aan zet

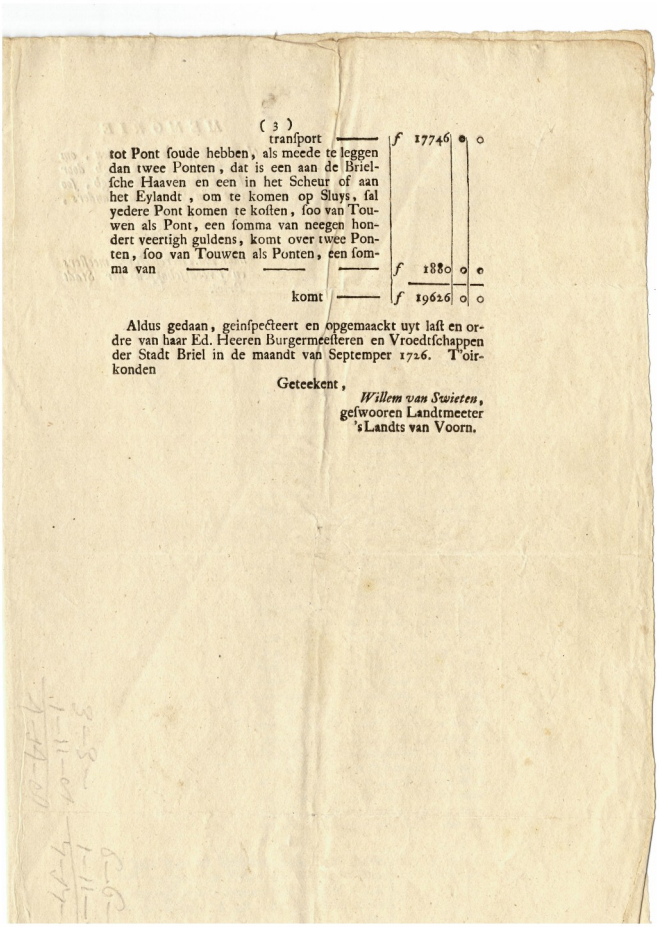
De Staten van Holland zaten met de handen in het haar. Volgens het contract van 1674 waren zij verplicht om het werk uit te voeren, maar het plan was zeer kostbaar. Indien de vaart in open verbinding zou staan met de Maas, wat zou dan het effect zijn van de eb- en vloedbeweging? Zou het kanaal dichtslibben of moesten de dijken juist verzwaard worden? Indien het kanaal volledig binnendijks zou worden aangelegd, dan dienden de reizigers aan land gezet te worden en vervolgens aan de andere kant van de dijk instappen in de trekschuit. De diverse mogelijkheden hadden evenzoveel nadelen die de overtocht kostbaar zouden maken. Ook Brielle zag in dat een trekvaart niet de meest ideale oplossing zou zijn. In een anonieme memo, die getuige het begin: *"Dat het graaven van een groote vaart door het eijland off polder Nieuw Roosenburgh onraadsaam ja ondoenelijk is, dunckt mij met mijne caarte te hebben beweesen"*, waarschijnlijk van Van Swieten is, worden de nadelen opgesomd. Van Swieten (?) betwijfelt bijvoorbeeld of er veel gebruik van zal worden gemaakt, *"want lamme en kreupelen sijn weijnigh op reijs. En die wel ter been sijn sullen voor plaisier off uijt menage de 450 roeden (die er schuijtjes soude kunnen vaaren) wandelen"*.

Passage over het eiland

De oplossing die gevonden werd, was slechts iets minder ingrijpend: in plaats van een kanaal werd een weg aangelegd over het eiland die twee veerhoofden met elkaar verbond. Het Staaldiep, de doorgang tussen het eiland Rozenburg en de zandplaat De Krabbe, werd daarbij afgesloten met een zware dijk. Die dijk begon recht tegenover de Brielse haven bij het nieuwe veerhoofd, de Brielse Heuvel genaamd (in plaats van tegenover de Nieuwlandse Nolle) en sloot aan op de dijk van de polder Nieuw Rozenburg. Vandaar volgde de weg een reeds aanwezige polderweg, eerst naar het oosten en halverwege de polder naar het noorden tot de dijk aan de Maas. Ook hiervoor ontwierp Willem van Swieten een schets en maakte hij een berekening. Daarbij wees hij drie plaatsen aan waar de pont of veerschuit naar Maassluis zou kunnen vertrekken: het haventje aan het einde van de polderweg, het haventje ten oosten daarvan waar 's lands keet stond of het haventje nog verder naar het oosten waar het Sparregat in uitmondde.

Geprojecteerde dam in het Staaldiep (Van Swieten, 1726)

(3)

transport —— f 17746 0 0

tot Pont ſoude hebben, als meede te leggen dan twee Ponten, dat is een aan de Brielſche Haaven en een in het Scheur of aan het Eylandt, om te komen op Sluys, ſal yedere Pont komen te koſten, ſoo van Touwen als Pont, een ſomma van neegen hondert veertigh guldens, komt over twee Ponten, ſoo van Touwen als Ponten, een ſomma van —— —— —— f 1880 0 0

komt —— f 19626 0 0

Aldus gedaan, geinſpecteert en opgemaackt uyt laſt en ordre van haar Ed. Heeren Burgermeeſteren en Vroedtſchappen der Stadt Briel in de maandt van Septemper 1726. T'oirkonden

Geteekent,

Willem van Swieten,
geſwooren Landtmeeter
's Landts van Voorn.

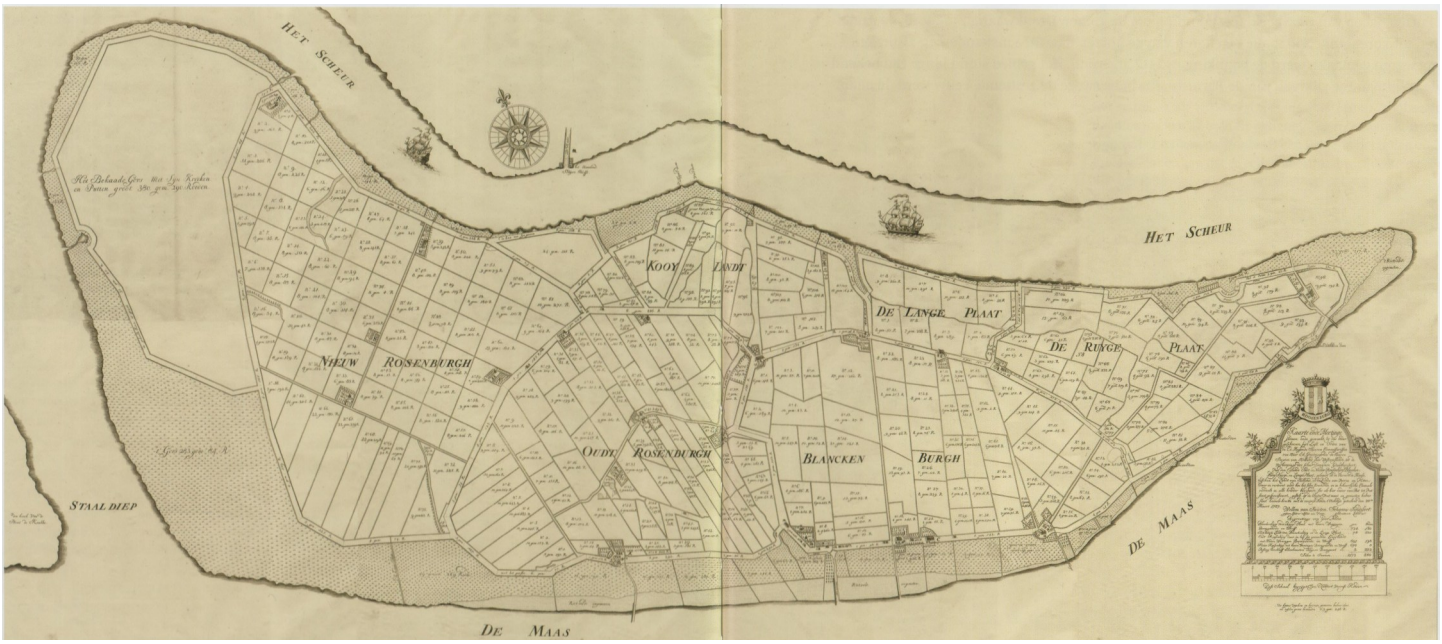
Berekening van Van Swieten uit 1726

Zandweg en Zanddijk
Het idee van een trekvaart was zo gek nog niet geweest: in heel Holland was de trekschuit een populair vervoermiddel. Vanuit Maassluis was men in twee uur tijd per trekschuit in Delft waar kon worden overgestapt op een schuit naar Den Haag, Leiden of Rotterdam. Dat vervoer was veel gerieflijker dan over de weg. Verharde wegen bestonden eigenlijk alleen in de stad, het platteland kende die luxe niet. De onverharde wegen waren in de herfst en het voorjaar vaak door modder en klei moeilijk begaanbaar. Dit was een schrikbeeld voor Brielle dat niet graag zag dat de reizigers, te paard of te voet, naar alternatieven zouden gaan uitkijken. De Brielse bestuurders praatten overigens uit ervaring omdat zijzelf ook regelmatig naar Den Haag reisden voor vergaderingen van de Staten van Holland. Bestrating was geen optie, maar wel werd besloten dat de hele weg tussen de beide veerhoofden met zand zou worden verhoogd. Dankzij het zand zou er nooit sprake zijn van diepe karrensporen en omdat het, in tegenstelling tot natte modder, niet bevroor, was dit een enorme verbetering.

Tolweg
De huidige Zandweg en Zanddijk over het eiland Rozenburg vormden ooit een deel van die route en herinneren in hun naam nog aan een tijd dat dit een eretitel was. In de 18e en 19e eeuw zou deze weg een Rijksweg zijn en zelfs een Tolweg waarvoor betaald moest worden om er gebruik van te mogen maken. Komende vanaf de Brielse Heuvel moest betaald worden aan het begin van de Zandweg, die hier was afgezet met een slagboom. De naastgelegen boerderij – locatie: huidige Calandkanaal – heette toepasselijk de Tolhoeve.

Maassluisse Heuvel
Maar zover was het nog niet in 1726. In oktober van dat jaar besloten de Staten om het eiland Rozenburg te verkopen en stemden zij in om de *"nieuwe passagie"* over het eiland aan te leggen. Vanzelfsprekend wilden de Staten die passage zo kort mogelijk houden en zij projecteerden het veer naar Maassluis in het haventje van Simon Verboom, die zelf in de huidige *Zandweghoeve* woonde. Dit *Simonshaventje* lag in het verlengde van de Zandweg aan de overzijde van de buitendijk. De stad Brielle wilde het veer echter liever een eind verder naar het oosten verleggen, tot de plaats waar oorspronkelijk de vaart in de Maas had moeten uitmonden. Daarvoor moest weliswaar een langere weg over land afgelegd worden, maar de overtocht over het Maassluisse Diep (of Scheur) was daar het kortst. Opnieuw dreigde een impasse.

Hier kwamen twee belangen met elkaar in botsing. Met het veer aan het Simonshaventje voldeden de Staten aan de verplichting en die waren dan ook niet genegen om meer te gaan betalen voor een alternatief traject. Voor Brielle was echter duidelijk dat deze oplossing op de lange termijn nadelig zou zijn; voor de gebruikers zou de overtocht langer en daarmee ook duurder zijn. Liever een eenmalige pijn, lees: investering, dan voorgoed hoge kosten te moeten maken. Eind oktober trokken twee leden van het stadsbestuur naar Den Haag om hierover afspraken te maken. Dit zou niet de laatste keer zijn dat zij het onderwerp ter sprake brachten. Intussen gingen de Staten verder met de verkoop van de ambachtsheerlijkheid Rozenburg, waarvoor zij opdracht gaven aan Willem van Swieten om een overzichtskaart te maken van het eiland.

Kaart van het eiland Rozenburg (ca. 220x100cm) (Van Swieten en Sandifort, 1727)

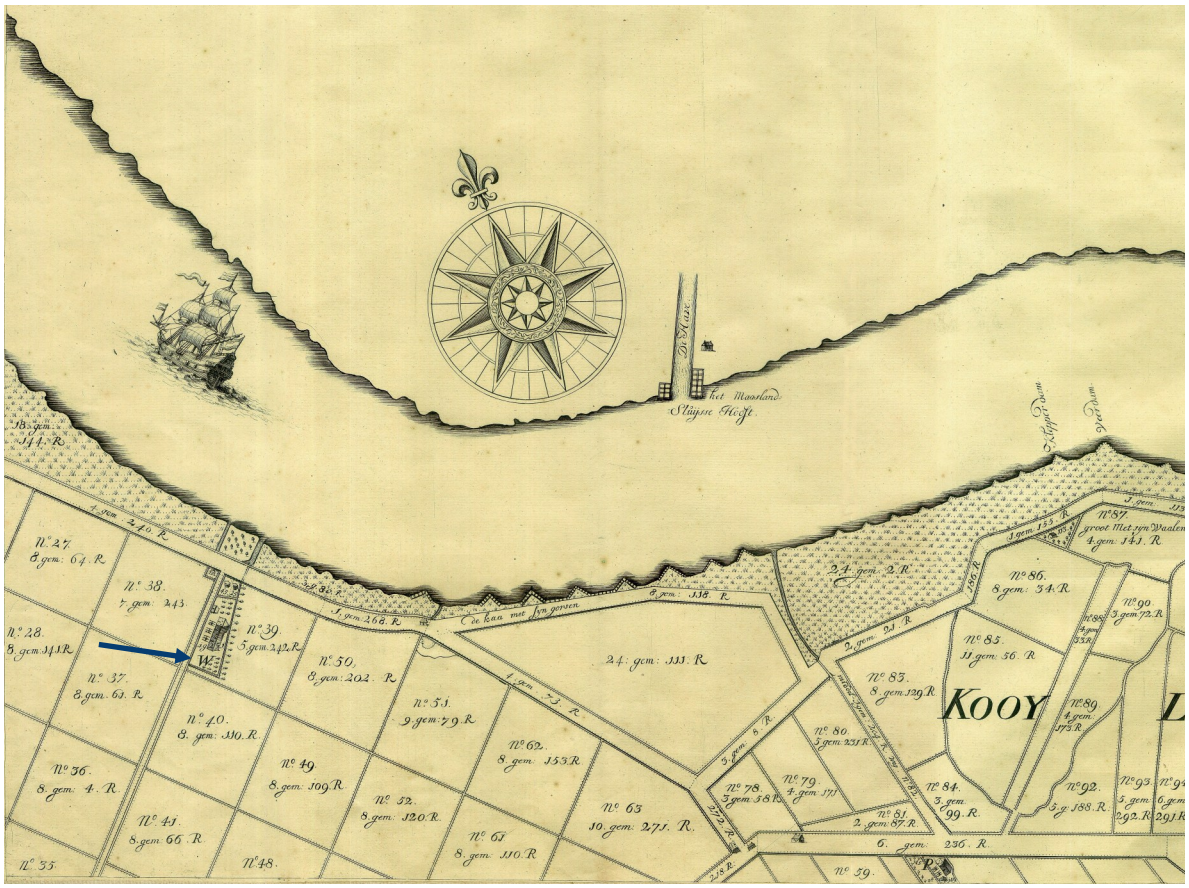
Willem van Swieten II

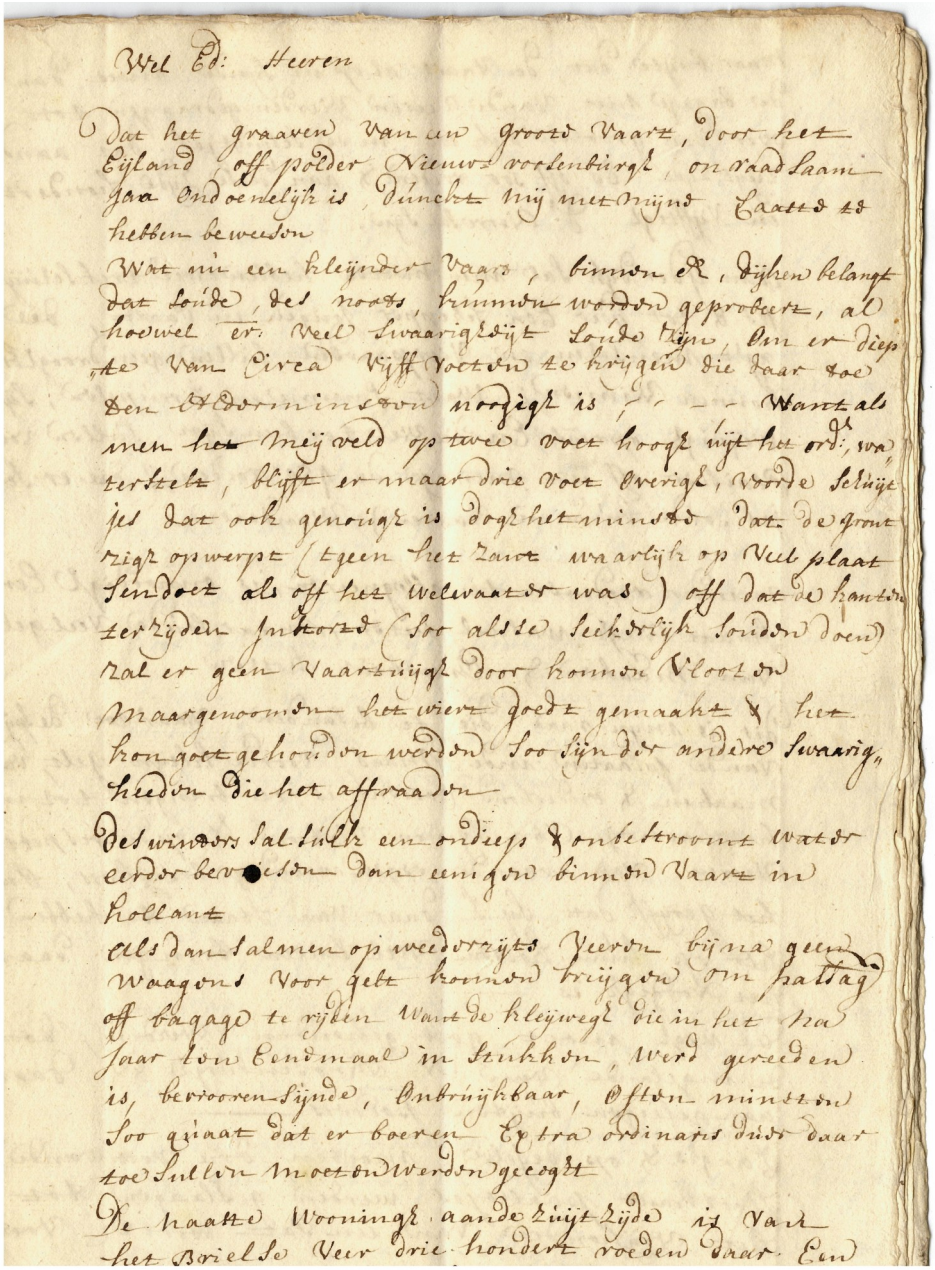
In 1714 was Maria, de vrouw van Willem van Swieten, in het kraambed overleden. Een jaar later hertrouwde Willem met Maria Kuijper uit Geervliet. Zij kregen drie kinderen die echter slechts kort in leven bleven, niet lang na de geboorte van zoontje Dirk overleed Maria. Een half jaar later, in 1720, hertrouwde Willem in Goedereede met Maria Bakkers. Zij kregen twee dochters die volwassen werden. Maria was weduwe van Eduard Sandifort en had uit haar eerdere huwelijk twee zonen en twee dochters. De oudste was Johannes, hij was veertien jaar toen zijn moeder hertrouwde en hij naar Brielle verhuisde. Willem gaf zijn stiefzoon een grondige opleiding om later diens bedrijf over te nemen. Dat ging goed: in 1749 werd Johannes zelfs benoemd tot stadsfabriek, de functionaris die verantwoordelijk was voor het uitvoeren van bouwopdrachten van het stadsbestuur. Maar Willem wijdde Johannes ook in in het ambacht van landmeten. Samen tekenden zij de kaart van het eiland Rozenburg. Deze kaart bestaat uit acht bladen en is zeer gedetailleerd weergegeven. Het cartouche laat het wapen van Rozenburg zien. De kaart is zo mooi weergegeven dat het lijkt alsof er meer achter zit en dat zou wel eens het geval kunnen zijn. De kaart is gedateerd: 24 maart 1727, enkele dagen later, op 28 maart 1727, werd Johannes Sandifort door de Raad van State officieel geadmitteerd tot 'gezworen landmeter'. We mogen de kaart best beschouwen als de meesterproef van Johannes Sandifort, met dank aan diens schoonvader Willem van Swieten. Enkele maanden later, in september 1727, overleed Van Swieten. Zijn weduwe bleef met haar kinderen wonen in de Voorstraat en hertrouwde niet. Zij overleed in 1746.

Verkoop Ambachtsheerlijkheid

In 1727 werd het eiland Rozenburg als ambachtsheerlijkheid door de Staten van Holland verkocht. Brielle vaardigde de beide burgemeesters af om aanwezig te zijn bij het opstellen van de verkoopvoorwaarden. De delegatie kreeg de opdracht mee om vooral *"onse gemaecklijkheit te toonen"* en duidelijk te maken dat Brielle niet van plan was om de verkoop te frustreren, maar slechts een goed traject hoopte te krijgen over het eiland. Het stadsbestuur voelde waarschijnlijk wel aan dat er inmiddels enige wrevel was gerezen in Den Haag. De verkoop van het eiland was sinds 1721 voortdurend uitgesteld en de Staten zagen nu de beoogde winst verdwijnen in de aanleg van een weg over het eiland. Brielle begreep dat de grenzen van het overleg waren bereikt en deed in mei 1727 (een week voor de feitelijke verkoop van het eiland) een laatste voorstel dat de Staten aanvaardden. Afgesproken werd dat de Staten de weg zouden aanleggen tot aan het haventje van Verboom. De haven zou echter niet worden vergraven tot aanlegplaats: het geld dat de Staten daarvoor gereserveerd hadden, werd aan Brielle gegeven die dit gebruikte om de weg ruim een kilometer te verlengen en verderop een nieuwe veerheuvel op te werpen.

De noordoever van Rozenburg, met links de boerderij van Verboom (letter W) aan de Zandweg en in het midden de haven waaraan het nieuwe veerhoofd ontstond. De weg volgde vanaf de Zandweg niet de buitendijk maar boog rechtsaf bij de splitsing en ging om het buitendijkse poldertje De Goudmijn om naar het nieuwe veerhoofd. (Van Swieten en Sandifort 1727)

Advies van Van Swieten

Aldus geschiedde, in september ’27 werd het bezanden van de dijk (die nog steeds de Zanddijk heet) vanaf Verboom tot de nieuwe aanlegplaats van de veerboot door Brielle betaald. Het stadsbestuur moest er vervolgens nog wel op toezien dat gebruik gemaakt werd van de nieuwe route. Bij overtreding trad het bestuur niet zachtzinnig op: in september 1727 werd een veerman ontslagen omdat deze zijn passagier niet bij de Maassluise veerheuvel had afgezet maar in het Simonshaventje had gebracht en daarvoor een veel te hoog bedrag eiste. Het jaar daarop werd bij de heuvel een veerhuis gebouwd dat bewoond werd door de nieuw benoemde voerman. Deze bracht reizigers met paard en wagen over het eiland naar de Brielse heuvel waar een tweede veerhuis annex herberg was opgetrokken. En ook aan de overzijde, bij Maasland-sluis, werd een veerhuis gebouwd en een weg aangelegd om het de reizigers naar hun zin te maken. Dit alles had Van Swieten al in zijn advies aan het stadbestuur geschreven.

Als landmeter zal hij ongetwijfeld veel meer werk hebben gedaan, er was ook in de 18e eeuw immers vraag naar duidelijkheid over grenzen en het uitzetten van lijnen. Van al dat reken- en tekenwerk is helaas vrijwel niets bewaard gebleven. De tekeningen die wel bewaard worden in het Streekarchief zijn het bewijs van de vakkennis van Willem van Swieten.

Was Den Briel de haven van Maarland?

In België, en vooral in Vlaanderen, kom je op verschillende plekken de geografische naam Den Briel, of een variant, ervan tegen. Vertellen die plaatsen iets over de vroege jaren van 'ons' Brielle?

Tekst: Nico de Vries

Aan de Schelde, nabij de Vlaamse stad Dendermonde, heb je een parochie met de naam Den Briel. Briel is ook de naam van een gehucht onder de rook van Lokeren; een ander Briel kom je tegen als een wijk in Melsele. In Gent duikt de naam Briel driemaal op en er is een Ten Briele in Brugge. Tegen de Franse grens aan heb je in Poeselhet Goed ten Briele en even buiten het stadscentrum van Ieper ligt, toevallig of niet, langs de Veurnseweg, een Brielen.
Zeeuws-Vlaanderen kent twee brielen. Een poldertje even buiten Biervliet wordt vandaag de dag nog de Brielspolder genoemd en in de middeleeuwen had je op het eiland Wulpen het dorpje Briele dat met eiland en al in de golven van de Westerschelde verdween.
Verder weg van zee, in bosrijkere gebieden, vind je bij Hechtel in Belgisch-Limburg een oude hoeve met de naam De Briel en bij Breda ligt een buurtschap De Briel.

De verschillende briel, brielle of briellen in België en Zuid-Nederland.

Brogilos
Wellicht werpt de oorsprong van de geografische naam briel enig licht op het ontstaan van al die brielen. Volgens taalkundige Peter Alexander Kerkhof van de Universiteit Leiden is het woord briel van oorsprong Gallisch en herkennen we het woord brogilos of bragilos erin, dat zoiets betekent als 'omheind weiland, bosland'. In de tijd dat het gesproken Latijn van de Romeinen overging naar het Oudfrans werd de klinker g een j en spraken Asterix en Obelix het woord braglios dus uit als brajil.
Langs de Noordzeekust sprak men in de achtste eeuw Oudnederlands en werd het woord brajil geschreven als Breilo, zoals dat in 1244 het geval was in Gent, of Brile, zoals de briel bij Ieper tussen 1129 en 1158 werd aangeduid, of Briele als het ging om de verdronken parochie op Wulpen. Den Briel op Voorne werd in 1257 voor het eerst genoemd.
In de kuststreek veranderde het geografische woord briel volgens Kerkhof van betekenis, in de zin van een (omheind) stuk nat, met struikgewas begroeid land.

Zompige gebieden
Het de Briel bij Gent ligt daar waar de rivier Leie uitmondt in de Schelde. Den Briel bij Dendermonde is aan die Schelde gelegen. Biervliet ligt volgens een charter uit 984 aan de Fluvium Berverna, de huidige Braakman. Die brielen lagen dus in schorren of meersen zoals de Vlamingen dit moerasachtige, drassige land noemen.
De Briel in Melsele, De Briel in Belgisch-Limburg, het dorp Ten Briele in Henegouwen, het De Briel bij Breda en het Goed ten Briele in Poesele liggen daarentegen niet aan een grote rivier, maar wel in drassige streken die later werden ingepolderd.
De brielen hebben dus gemeen dat ze wortelen in zompige gebieden, waarin kreken en geulen het middeleeuwse landschap bepaalden, waar biezen en riet groeiden, waar elzen en wilgen zich als bosjes boven het drassige landschap verhieven. Maar er is ook een zeker onderscheid: hoe verder van zee, hoe hoger de brielen lagen, des te vaker werden bosjes bossen en elzen en wilgen beuken.
De verder van zee gelegen brielen zouden zich ontwikkelen tot land- en bosbouwgebieden. Het betreft hier hofsteden van een zekere omvang waarvan het eigendom aan één eigenaar kan worden toegeschreven. Gezien de grootte van die brielen is het de vraag of het begrip omheind terrein niet beter kan worden vervangen door een afgebakend terrein, dat een fysieke grens als een rivier kende en deels een grens die volgens mondelinge of schriftelijke afspraak was overeengekomen.

Handelscentra
De strategisch aan een rivier gelegen parochie Briele bij Dendermonde, de briel bij Gent, of de Brielspolder van Biervliet werden beschermd vanuit kastelen en groeiden uit tot handelscentra. Wat betreft landschap, oudste vermeldingen en strategische ligging past ‘ons’ Brielle naadloos in het rijtje Gent, Biervliet en Den Briel bij Dendermonde.
De lokale geschiedenis van Den Briel bij Dendermonde, is te herleiden naar de Karolingische tijd, de tijd waarin het Oudnederlands in zwang kwam. Dat Den Briel stond volgens historicus Filip Hooghe aanvankelijk bekend als Kuitelgem. Door haar ligging aan de doorgaande route tussen Schelde en Dender raakte Kuitelgem in de belangstelling van de heren van Grimbergen. Deze heren bouwden er een kasteel en er ontwikkelde zich een los- en laadkade. Deze handelslocatie met de naam den briel lag aan een halfronde inham van de Schelde en wordt in 1271 voor het eerst genoemd. In 1558 is er sprake van een houtbriel. Op een kaart in 1670 zijn de oude en een nieuwe houtbriel ingetekend en heet Kuitelgem Den Briel. De betekenis van een briel is volgens Hoogh een aanleg- en marktplaats, in dit geval voor het vervoer van en handel in hout.

Drie brielen
Ook de briel bij Gent lag buiten de stad, tussen het moeras van Wondelgem en het middeleeuwse kasteel Gravensteen. In 1298 wordt het eigendom van deze briel toegeschreven aan de burggraaf van Gent en is er sprake van de groenen briel, een houtbriel en een turfbriel. De Gentse paleograaf dr. Maurits Gysseling ziet in deze drie brielen een groot handelsplein te midden van iets wat eens een moeras was.
In de middeleeuwen kende de bloeiende handels- en nijverheidsstad Biervliet een uitbreiding in de kleine, aan de stad grenzende huidige Brielspolder. Hier werd in 2012 een handelskwartier opgegraven dat in de veertiende eeuw door de Westerschelde was verzwolgen. Uit de grond kwamen de restanten van ten minste twee pakhuizen en een kademuur. De vondst van veel lakenloden geeft aan dat deze stadsuitleg een ambachts- en handelskwartier betrof. De lakenindustrie en de zoutwinning uit veen waren de pijlers waarop Biervliets welvaart rustten. De briel van Biervliet was dus meer dan een kade, meer dan een handelsplein, de Biervlietse briel was een handels- en scheepvaartkwartier.
Waar de hoger gelegen brielen zich zouden ontwikkelen tot land- en bosbouwgebieden, groeiden de brielen aan rivieren uit tot centraal gelegen handelsplaatsen. In deze plaatsen kreeg het woord briel ook een andere betekenis, die van haven, van marktplaats of liever gezegd handelskwartier aan het water.

De Brielse belastinggaarder Jan Kluit dacht in 1752 het oude den briel te hebben gevonden (coll. Historisch Museum Den Briel).

Jan Kluit
Dat er in Brielle in vroege tijden een plek was met de naam den oude briel, leefde nog voort in de herinnering van de achttiende eeuwse Briellenaar. Belastinggaarder Jan Kluit dacht in 1752 met de vondst van ‘verscheide sware stukken steen’ dat oude den briel te hebben teruggevonden aan de oever van de Maas bij Oostvoorne. Helaas voor Kluit schreef de archeoloog Boogears in 1974 op basis van nieuwe vondsten deze ‘brokk of fondamenten’ toe aan de Romeinen.
De bewoningsgeschiedenis van Brielle gaat terug naar ontginningen in de negende en tiende eeuw. Landbouwers zullen die eerste bewoners niet zijn geweest, daarvoor waren de gorzen en slikken van Voorne te drassig.

De nieuwkomers zullen hiernaar toe zijn gekomen om uit veen zout te winnen en om er voor de wol schapen te laten grazen. Om droge voeten te houden, bouwden ze op de oeverwallen langs de riviertjes houten huizen, zoals langs de Hollemare in Zwartewaal, of wierpen ze terpen op, op Voorne hillen geheten, zoals de Vlaardingerhil nabij de Goote.

Maarland

In een eerder artikel in de Brielse Mare toonden amateur-historisch geograaf Nol Freijsen en stadsarchivaris drs. Aart van der Houwen overtuigend aan dat wat nu Brielle heet ruim voor de bedijking van de stad bewoond was. De oudste bewoning en bedrijvigheid is volgens hen te vinden op de verhoogde oeverwal van de Goote, op de huidige Nobel- en Voorstraat.
De oudste vermelding van bewoning op Briels grondgebied betreft het Maarland, een lintdorp zoals Zwartewaal, Spijkenisse, Hekelingen en Rockanje. De kerk staat bij deze dorpen achter de woningen.
De Rotterdamse archeoloog C. Hoek plaatst Maarland in de aangrenzende polder Groot-Oosterland als een omvangrijke hofstad met veel landerijen dat in bezit was van de familie Mairlant. Een situering van deze hofstad in deze aan Den Briel grenzende polder ligt niet zo voor de hand. In het naburige Zwartewaal ligt de hofstad met woontoren op ruim honderd meter van de dorpskern. Tussen deze woontoren en het dorp vind je de kerk.
Ook de kerk van Maarland, de Sint-Pieterskerk, lag achter de huizen. Inmiddels weten we dat op de fundering van deze kerk in de negentiende eeuw het Asyl voor Oude en Gebrekkige Zeelieden is gebouwd. Het lintdorp Maarland zal dus gelegen zijn geweest tussen pakweg de kop van de huidige Maarlandse haven; wellicht boog de bebouwing zich iets af langs wat nu de Maarlandse haven is.
Voor 1250 viel het leen Maarland terug aan de Heren van Voorne. Daarmee kwam voor deze heren de weg vrij om op het terrein dat aan de Maarlandse kerk grensde, een woongebouw, een ridderzaal, stallen en schuren en een kapel te bouwen. Dit complex lag binnen kerkelijk-Maarland, waarvan de grens langs de Langestraat, de plaats Welle, de Koopmanstraat en de Vischstraat liep. Dat dit complex een uitbreiding of vervanging van de vroegere woontoren met hofstad van de heren van Maarland kan en mag niet worden uitgesloten.

Handelskwartier

Buiten Maarland trof je schorren en slikken aan. Zoals wij hierboven hebben gezien lagen alle brielen in Vlaanderen in moerasachtige streken, lagen ze buiten de bebouwing en betrof het een afgebakend gebied dat toebehoorde aan één eigenaar. In Gent, in Biervliet en in het Den Briel bij Dendermonde verrees door toedoen van een heer op deze brielen een handelskwartier.
Toen de Heren van Voorne zich rond 1250 in Maarland vestigden, zal de plaatsaanduiding briel ook nabij Maarland zijn voorgekomen. Met verwijzing naar bovengenoemde voorbeelden aan de kust van Vlaanderen is het reëel om te veronderstellen dat ook de Heren van Voorne hebben toegestaan dat een terrein van hen langs de Goote in gebruik werd genomen als los- en laadplaats

Een ruwe situatieschets van Maarland en Den Briel voor de bedijking van de latere stad in de dertiende eeuw.

in combinatie met pakhuizen, een havenkwartier dat destijds in het algemeen beschaafd oud-Nederlands doorgaans briel werd genoemd dus.
Met de kennis van nu weten we dat Maarland en Den Briel in de late middeleeuwen zouden uitgroeien tot een belangrijk handelscentrum waar Vlamingen, Duitsers, Denen, Zweden en Engelsen handel dreven. In Engelse registers kwam de naam Maarland met grote regelmaat voor, maar werd voor het laatst genoteerd in 1348. Met de tijd had de naam Maarland haar glans verloren en raakte min of meer in de vergetelheid. De naam Brielle duikt in die registers voor het eerst op in april 1295 en werd daarna steeds vaker en vaker genoteerd.

De conclusie: onder de benaming briel ontstond langs de Goote in de dertiende eeuw het nieuwe handels- en havenkwartier van Maarland. Deze haven werd zo welvarend dat het wat betreft naam die van Maarland in de schaduw heeft gezet. Meer dan een puzzelstukje in de ontstaansgeschiedenis van Brielle is deze constatering niet. Veel vragen blijven onbeantwoord. Waar lag dat oude den briel precies? Omdat er sprake is van een den oude briel, is er dan ook een nieuw den briel geweest, en zo ja, waar heeft dit nieuwe den briel gelegen?

VAN DE VERENIGING

Dit jaar herdachten we dat 80 jaar geleden Nederland en Nederlands- Indië werden bevrijd.

Niet alleen in de voorjaarseditie van de Brielse Mare maar ook tijdens de lezing, voorafgaand aan de Algemene Ledenvergadering op 24 april, stond dit thema volop in de aandacht. Archivaris Bob Benschop vergastte ons op een mooi verhaal over de bevrijding van Brielle en Voorne-Putten. Een warm applaus en een lekker biertje vielen hem ten deel. Het was een goede vergadering met redelijke opkomst. Na afloop konden de leden en belangstellenden nog even napraten met een versnapering.

Een groot verlies voor onze vereniging is het overlijden van ons gewaardeerde en tot zijn ziekte zeer actieve lid, Leo Arkenbout. Hij was eertijds lid van de redactie van de Brielse Mare en was een verdienstelijk historicus. Van zijn hand verschenen diverse artikelen en onder andere de 'special' Van Chaos tot Bloei uit 2019. We zullen Leo erg missen.

De excursie naar Zierikzee werd door de deelnemers heel goed ontvangen. Zie in deze Brielse Mare het verslag hierover.

Het ledental blijft op dit moment redelijk stabiel, rond de 290. We hopen uiteraard dat daar weer een stijgende lijn in komt.

Ons bestuurslid Marcel Bakker heeft de communicatielijnen duidelijk verbeterd waarmee we erg gelukkig zijn.

Het bestuur, nu bestaande uit Ynze Kuiper vz., Ronald de Ridder secr. en Frank van Bohemen fin. (DB), Trudy en Klaas Schipper, Betty van Viegen en Marcel Bakker, komt regelmatig bijeen. De vergaderingen verlopen probleemloos en efficiënt. Met het museum onderhouden we de contacten. Het bestuur houdt de vinger aan de pols bij de Gemeente Voorne aan Zee en volgt de ontwikkelingen nauwgezet. Ook met anderen zijn we in gesprek om als verenigingen de krachten te gaan bundelen.

Tevens zijn andere historische verenigingen benaderd. Als direct gevolg hiervan zal een lid van de Historische Vereniging Maassluis de lezing verzorgen op de **Algemene Ledenvergadering op donderdag 20 november 2025 in de raadzaal van het oude stadhuis aan de Markt in Brielle. Aanvang 20.00 uur.**

Het bestuur kan wat verjonging gebruiken. We hopen dat er zich op de ledenvergadering spontaan kandidaten melden.

Ynze Kuiper
Voorzitter

De schutters van Brielle en platteland voor, tijdens en na de Tiendaagse Veldtocht (1)

‘Vaarwel, getrouw aan eed en pligt’

Op een ingekleurde ets zien we in de vroege morgen van 8 maart 1831 de Brielse schutterij vertrekken naar Breda. Wat is het verhaal achter deze prent?

Tekst: Nico de Vries

Onder saluutschoten vertrokken de schutters van Brielle, Maassluis en Middelharnis op 8 maart 1831 naar Breda. (collectie Streekarchief Voorne-Putten).

Woensdag 25 augustus 1830, een half jaar voor het vertrek naar Breda. Ongetwijfeld zo’n dag waarop enkele Brielse huisvrouwen op de Markt voor het stadhuis met elkaar stonden te keuvelen. Misschien ging het gesprek wel over de Koning Willem I, die de dag ervoor was verjaard. Of klaagden ze over de vele regen die in die zomer was gevallen. De eerste oogsten waren mislukt, mensen werden te vaak ziek. In de zomer van 1830 was er gebrek aan alles; misschien hadden de vrouwen het wel over de armoede die wild om zich heensloeg. Dat die avond in de Muntschouwburg van Brussel een opvoering van de opera De Stomme van Portici zou uitmonden in een volksopstand, hadden ze geen seconde kunnen bedenken. In het bestuurscentrum van de zuidelijke Nederlanden viel een boze menigte overheidsgebouwen aan en vernielde staatsemblemen. Werklozen sloopten de andere dag stoommachines, maakten mechanische weefgetouwen onklaar en plunderden voedselvoorraden. Als een olievlek breidde de opstand zich uit.

Onrust

Na een maand van onrust antwoordde koning Willem I. Onder aanvoering van zijn zoon, prins Frederik, trok op 23 september een regeringsleger van twaalfduizend man naar Brussel. Onder de manschappen circa twintig Briellenaren, onder wie – om er enkelen bij naam te noemen – Jacobus Mosselman, Gerrit Haan, Coenraad van Eijk en Dirk Kruijne. We komen ze later in dit verhaal weer tegen. Deze jonge mannen die toen net in de twintig waren, hadden de pech dat zij in de jaarlijkse loterij voor de dienstplicht een laag nummer hadden getrokken. Wie een hoog nummer trok, ontsprong de dans. Had je geld dan kon je ruilen, zoals de Brielse bakkerszoon en de latere

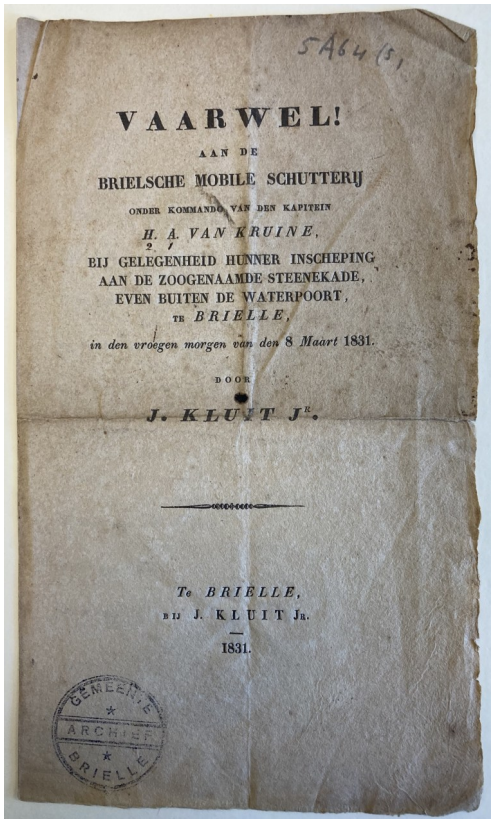

Keuvelende vrouwen op de Markt in 1830, zoals lithograaf en boekdrukker C.W. Mieling dat weergaf.

belastingambtenaar Michiel Villerius deed. Tegen een betaling van driehonderd gulden nam een ongeschoolde arbeider die niet kon schrijven, Coenraad van Eijk, zijn plek in.
De miliciëns zoals dienstplichtige soldaten toen werden genoemd, rukten in september 1830 via Doornik en Aalst op naar Brussel. Ze voerden verkenningen uit, bezetten stadspoorten, beveiligden strategische bruggen en namen deel aan gevechten in en rond Brussel. In Aalst bewaakten ze gevangen.

Tegenstand
De troepen stuitten op een grote tegenstand. Na vier dagen strijd, met honderden doden en gewonden aan beide zijden, ging het regeringsleger in de nacht van 26 op 27 september er als een haas vandoor. In het heetst van de strijd waren miliciëns krijgsgevangen gemaakt, onder wie ‘onze’ Gerrit Haan en Jacobus Mosselman. De enkele honderden krijgsgevangen werden opgesloten in gevangenissen, tuchthuizen of omgebouwde kloosters. Een jaar later, in september 1831, zou Jacobus Mosselman worden uitgeruild tegen een Belgische gevangene.

In de noordelijke Nederlanden kwam de nederlaag aan als een harde klap, maar gewonnen gaven ze zich niet. Anderhalve week na de deceptie werd op 4 oktober de dienstdoende schutterij van ook Brielle opgeroepen. Dat de keus op hen viel, was niet verwonderlijk. De Brielse dienstdoende schutters waren voorbereid op een oorlog. Op het doelenterrein in de stad hadden ze geoefend in exercitie en schieten en waren dus direct inzetbaar. Eind oktober vertrokken ze naar garnizoensplaats Gorinchem, waar ze met de schutters uit Vlaardingen, Dordrecht en uit Gorkum een bataljon vormden.
Ook inzetbaar waren de dienstplichtige soldaten van de lichtingen 1826 en later. Deze miliciëns waren al opgenomen in het landsleger en hadden zoals we hierboven hebben gezien, de nachtelijke aftocht in september meegemaakt. De miliciëns uit Brielle vinden we voornamelijk terug in de negende afdeling van de nationale infanterie, waarin alle dienstplichtigen uit het militiedistrict Dordrecht waren ondergebracht. Deze afdeling werd vooralsnog ingezet voor grensbewaking en voorpostendienst.

VAARWEL!

AAN DE

BRIELSCHE MOBILE SCHUTTERIJ

ONDER KOMMANDO VAN DEN KAPITEIN

H. A. VAN KRUINE,

BIJ GELEGENHEID HUNNER INSCHEPING

AAN DE ZOOGENAAMDE STEENEKADE,

EVEN BUITEN DE WATERPOORT,

TE *BRIELLE,*

in den vroegen morgen van den 8 *Maart* 1831.

DOOR

J. KLUIT J^R.

Te BRIELLE,

BIJ J. KLUIT JR.

1831.

GEMEENTE ARCHIEF BRIELLE

De titelpagina van het afscheidsgedicht dat de Brielse boekhandelaar Jan Kluit in 1831 schreef en uitgaf.

Vrijwilligers

Koning Willem I wenste zich meer troepen. In de namiddag van 8 oktober had in Brielle de stadhuisklok geluid. De toegesnelde mannen tussen de achttien en 60 jaar oud werden opgeroepen om zich in de woning van wethouder B. Kleijn als vrijwilliger voor de schutterij aan te melden. Achtenzestig mannen gaven aan die oproep gehoor, onder hen tweeëntwintig gehuwden. Eind oktober werden ze onder de wapenen geroepen. Een comité zou de achtergebleven vrouwen en kinderen de winter door helpen.

Deze vrijwillige schutterij werd aanvankelijk gelegerd in de vestingstad, waar ze gezelschap kreeg van andere schutterijen. Op 28 oktober marcheerden 45 schutters uit Maassluis Brielle binnen, weldra gevolgd door een tweede groep van nog eens 45 manschappen. Vanuit Delfshaven vertrokken 54 schutters naar de stad en onder een driewerf 'Leve de koning' zwaaide de bevolking van Middelharnis 55 mannen uit; ook zij voeren naar de vesting Brielle om daar tot nader order garnizoen te houden. Vroeg of laat zouden deze schutters als een geoefend bataljon van de Zuid-Hollandse Schutterij zich melden aan de grenzen.

Veertig vooral oudere Briellenaren, de meeste waren voormalige kustkanonniers, dienden zich aan om geheel vrijwillig de stad te verdedigen.

De plattelandsbevolking van Voorne-Putten en Rozenburg bleef niet achter. In Hellevoetsluis heerste eind oktober 'de beste en meeste geestdrift voor Vaderland en Koning'. Twintig mannen waren bereid om vrijwillig in dienst van het leger of de marine te treden. Honderdnegentig anderen zouden in de marinestad veiligheidswachten lopen en zoveel mogelijk oefenen met de wapens

Oranjegezinde vissersdorp.

Uit het Oranjegezinde vissersdorp Zwartewaal meldden 23 vissers zich op vrijwillige basis bij de armada op de rivieren en voeren in november op een van de twee grote gaffel-kanonneerboten, die op de Kil bij Dordrecht waren gestationeerd. De plaatselijke rederij Kwak en zoon bood twee vissloepen aan.

De kapitein van de rustende schutters van Voorne-Putten en Rozenburg, burgemeester Arie Kwak van Zwartewaal, kon half november melden dat twee compagnieën met 264 plattelandsschutters gereed waren voor vertrek naar het verzamelpunt Gouda. Elk dorp had op de duizend inwoners twee mannen afgevaardigd. Hellevoetsluis zond als grootste plattelandsgemeente achtendertig schutters, het nabijgelegen gehucht Struijten één.

Van de 264 rustende schutters waren er 244 door loting in de schutterij opgenomen, de twintig anderen stonden genoteerd als vrijwilliger. Met het wegtikken van de dagen en uren was het animo om op vrijwillige basis mee te strijden afgenomen.

Ondertussen werd de vesting van Brielle versterkt. In november bracht de vestingstad alles in gereedheid om nog eens 750 miliciëns onder te brengen. De twee meestoven kregen een schoon- en opknapbeurt, er werden stapelbedden getimmerd, strozakken en dekens gekocht en het ministerie van Defensie kreeg een nota voorgeschoteld van 1950 gulden.

De winter van 1830/1831 was niet zo koud als die van het jaar ervoor; die winter ging te boek als de koudste

De kleding van de schutters in de jaren 1830-1839.

winter van de negentiende eeuw. Maar met een gemiddelde temperatuur in december van een halve graad boven nul en een viertiende graad in januari was het die winter bibberen geblazen. Sneeuw viel er in overvloed. Van iemand uit Den Haag die niet bij naam genoemd wilde worden, kregen de Brielse schutters vijftien paar wanten met vingers toegestuurd. Een groepje Brielse dames breidden honderdtwintig paar sokken.

De winter van 1830/31 ging voorbij zonder dat er iets bijzonders gebeurde. Dat de Kaai- en de Langepoort gesloten bleven, vonden ze in de vestingstad wel lastig.

Belgische soldaten en burgers pareren op 23 september 1830 bij de Schaerbeekse Poort in Brussel een aanval van de Nederlandse troepen.

Na klachten gingen de poorten overdag open, maar 's nachts bleven ze hermetisch gesloten. Voor de schutters was die winter er een van kou, verveling en onzekerheid. Een feestje op 1 december was in die eentonige dagen een welkome onderbreking. De stad herdacht dat het in 1813 van het Franse juk was verlost. Van de kerktoren, van gebouwen en van de scheepsmasten wapperde de vaderlandse vlag. Met de schutters van Brielle, Vlaardingen, Middelharnis en Maassluis bracht de bevolking de dag op gepaste wijze door. Na de 'plegtige godsdienstoefening' werd er in de avonduren broederlijk gefeest; een feest dat met 'vaderlandsche toasten werd opgeluisterd'.

Verzamelplaats

De plattelandsschutters van Voorne waren half december naar de verzamelplaats van de Zuid-Hollandsche Schutterij in Gouda vertrokken. Zesenvijftig schutters van Hellevoetsluis en hun twee officieren voeren op 13 december daarnaartoe. Twee dagen later arriveerden de overige schutters van de eilanden. Op de vijftien man van het eiland Rozenburg na - zij waren op kosten van het gemeentebestuur in uniforme kleding gestoken - kwamen de plattelanders aan in een allegaartje van kledingstukken. Maar uniformen lagen er niet klaar. Erger nog, in Gouda was alles misgegaan wat maar mis kon gaan. Kleding was er dus niet, maar er waren ook geen schoenen of verschoning. De 37 paar wanten en het dito aantal slaapmutsen die de schutters van enkele dames uit Hellevoetsluis ontvingen, zullen welkom zijn geweest. Wapens ontbraken eveneens, laat staan dat er een gelegenheid was om te oefenen. Een verbolgen luitenant-generaal Cort Heyligers stuurde de dienstdoende kolonel de laan uit en stelde orde op zaken. De schutters werden ondergebracht in het oude en nieuwe gebouw van de Sint-Jansdoelen; achter de stadsveste werd een oefen- en exercitieterrein ingericht. Op de schietbaan konden de plattelandsschutters aan de slag met de 72 geweren die ze bij zich hadden.
Onder die plattelandsschutters van Zuid-Holland heerste volgens luitenant-generaal Cort Heyligers een 'voorbeeldige goede geest'. In toewijding deden zij niet onder voor de stedelingen, ja ze overtroffen hen zelfs, constateerde de luitenant-generaal na een inspectie.

Behoorlijk uitgerust
Met het naderen van de lente waren de schutters ‘behoorlijk uitgerust en in den wapenhandel geoefend’. Volgens de Bredasche Courant verlangden ze ‘niets vuriger dan met der daad blijken te geven van hunnen moed en dapperheid’. Op 8 maart 1831 was het zo ver. Die ochtend stonden de 124 schutters van Stads Mobile Schutterij met die van Middelharnis, Vlaardingen en Maassluis op het Maarlandsche Pleijn. In alle vroegte sprak burgemeester Van der Minne de manschappen toe en zegde hen vaarwel.

Onder commando van kapitein A.M. van Kruijne marcheerden de schutters naar het havenhoofd om in te schepen naar Moerdijk. Vandaar zouden zij in mars de tocht voortzetten naar de eindbestemming Breda. De schutters hieven krijgsliederen aan en riepen als emotioneel afscheidsgroet Leve de Koning. De aangedane menigte die zich bij het hoofd had verzameld, beantwoordde de groet met diezelfde woorden. Vanaf de stadswallen deden de kanonniers en de kanonneerboten de schutters uitgeleide met saluutschoten.

Zoo sloeg dan nu het uur
’t aandoenlijk uur van scheiden
O braven! die ten strijd
het zwaard hebben aangegord
Bij ’t allerlaatste vaarwel!
wil elk een traan u wijden
Daar zulks geen lafheid is,
maar hoog gebillijkt wordt.
Wel aan dan,…. moed gevat
den leeuw op zij te streven
In fierheid, en ten strijd,
met onweerstaanbare kracht;
Getrouw aan eed en pligt,
de wetten na te leven,
Gewis zoo blijft ge sterk,
zoo maakt weer eendragt macht.

Doch slaat nog eens een blik
naar Brielle’s grijze wallen
Omhelst nog eens uw gá,
uw kind, uw broeder, vriend!
En dan nog een groet,
een hartegroet aan allen,
Wie uwer waardig was
- uw achting steeds verdiend
Hier op deez’ zelfde plek
daar wachten wij u weder
Als ’t oproer is gefnuikt
’t verraad geketend ligt.
En juichend in ‘t behoud
knielt elk hier dankbaar neder….
Vaarwel!....en blijve uw leus
getrouw aan eed en pligt!

Vaarwel aan de Brielsche Mobile Schutterij, geschreven door Jan Kluit jr:

Bij dit afscheidsgedicht liet de boekhandelaar het niet. In juni kon men bij hem intekenen voor een ets met als titel: Het vertrek der Brielsche mobile schutterij, vereenigd met die van Vlaardingen, Maassluis en Middelharnis, in den vroegen morgen van den 8sten Maart 1831, naar de vesting Breda. De prent rolde bij de Utrechtse kunstschilder en prentmaker Theodoor Soeterik van de persen. De ets werd gemaakt naar een tekening van Ulrich Johannes Lautsz. Deze Briellenaar die scheepsagent was, wijnhandelaar en tekenleraar, was er ongetwijfeld bij toen de schutters vertrokken.

Volgende aflevering: ‘Wij gaan met Kruijne aan het hoofd’

Kunstenaar Balthasar Jooss en meekrap

Tekst: Marijke Holtrop

Tijdens de Maand van de Geschiedenis, die in 2025 het thema NATUURLIJK heeft meegekregen, werden in de Cornelia van der Lindenzaal vijf aquarellen van Balthasar Jooss (1772-1834) tentoongesteld.

Een aquarel van Jooss laat de Sint-Catharijnekerk zien vanuit het westen. Dit werk bevindt zich in de collectie van het museum als langdurig bruikleen van de stichting Het Merula Weeshuis, inv. nr 0380.

Links in de voorstelling is een meekrapstoof (ook meestoof genoemd) te zien. Meekrap, of mee of meede (met als Latijnse naam Rubia tinctorum) is een plant die in Zeeland maar ook in Brielle en omgeving in de 18e eeuw werd verbouwd. De wortels van de meekrap leverden - na droging ervan in een meestoof- rode poeder op dat werd gebruikt als (natuurlijke) kleurstof voor rode verf.

Jooss maakte de tekening staande in een weiland, in het verlengde van het Maarland Noordzijde, aan de overzijde van de Langestraat nabij de wallen. Hij keek parallel aan de Langestraat terug richting de Catharijnekerk. Tussen het standpunt van Jooss en de kerk zijn de Doelen te zien.

Het gebouw dat de hele linkerzijde van de aquarel inneemt, is de meestoof. (Bron: Streekarchief Voorne-Putten).

Voor meer informatie over Balthasar Jooss en zijn werk en leven in Brielle, zie het artikel van Leen Hordijk en Aart van der Houwen in de *Brielse Mare* van april 2000.

In Sint-Annaland is Streekmuseum De Meestoof gevestigd.

Bevrijder van Brielle was bij Waterloo, maar loste er geen schot

Briellenaren zijn dol op herdenkingen. Een daarvan was een viering in 1863, toen herdacht werd dat 50 jaar eerder, op 1 december in 1813, de Fransen Den Briel werden uitgeknikkerd. Op dat, al lang vergeten feestje halverwege de 19de eeuw, werd Johannes Hendrik Lux in het zonnetje gezet. Wie was deze Lux en wat waren zijn heldendaden?

Tekst: Ad Hoogerwerf

Lux was geen lachebek. Op een portret van hem op latere leeftijd is een norse, streng kijkende man te zien. Volgens zijn familie was Lux een ‘ongemakkelijk oud soldaat, een barsch en ietwat ruw heer’ geweest. Maar wel een die Brielle in 1813 - net als in 1572 - een plekje in de geschiedenisboeken heeft bezorgd.

Nadat Napoleon in 1813 was verslagen en verbannen, maakte de Prins van Oranje van het machtsvacuüm gebruik en keerde op 30 november uit ballingschap terug op Nederlandse bodem. De Franse bezetting in de Brielse vesting wilde nog niet wijken. Hoewel enkele honderden vreemdelingen in Franse dienst in de ochtend van 1 december de kuierlatten hadden genomen, had de Franse commandant Marchapt versterking uit Hellevoetsluis gevraagd. In afwachting van die troepen plaatste hij op de Markt vier kanonnen, elk in de richting van een straat. Met zijn overgebleven manschappen, enkele tientallen, dacht hij de situatie onder controle te hebben.

Kustkanonniers

Dankzij het ooggetuigenverslag van sergeant-majoor Christiaan Labrijn, en de bevindingen van Johan Been, is het gevecht tot in detail te volgen. Magazijnmeester Lux (12-02-1787) trok met een groep kustkanonniers vanaf de Dijkstraat naar bastion VII, haalde daar twee kleine kanonnen op en rukte langs de Catharijnekerk op richting Heultje. Daar stuitte Lux op een eenheid schutters, onder leiding van Anthonij Hendrik van Kruijne, op dat moment nog in Franse dienst. Van Kruijne twijfelde even, maar sloot zich ter plekke aan bij de Oranjegezinden. Gezamenlijk liepen de strijders door de Venkelstraat naar de Zuidpoort. Om van daar via het Zuideinde door de Nobelstraat richting Markt te lopen. In de bocht bij de katholieke kerk werden ze ontvangen met Frans kanonvuur. Een slimme manoeuvre volgde.

Via de Venkelstraat bereikten de opstandelingen de Koopmanstraat, al een stuk dichter bij de Markt. Ook hier werden ze getrakteerd op Frans kanonvuur. Tot hun eigen verbazing werd de gevangenis aan de achterkant van het stadhuis niet verdedigd. De mannen van Lux glipten door een achterdeur naar binnen, bereikten de voorkant van het stadhuis en konden daar, van bovenaf, de Fransen ongehinderd vanuit de ramen bestoken. De strijd was snel beslist. Den Briel was (zij het als een van de laatste vestingen met een Franse bezetting) binnen anderhalf uur bevrijd.
Lux, en veertien anderen, werden voor hun dapperheid geëerd met een mooie Brielse medaille.

Bataafse Republiek

De toen 27-jarige Lux was al op zijn twaalfde in militaire dienst gekomen. Dat was in het leger van de Bataafse Republiek. Van 1805 tot 1809 maakte hij deel uit van de kustkanonniers op Goeree en in het Zeeuwse fort Bath, die een mogelijk invasie van Engeland in het onder Franse controle staande Nederland moesten voorkomen. In die tijd werd hij bevorderd tot eerste luitenant. In 1809 belandde hij door zijn huwelijk met Henriëtta Wipperman als magazijnmeester in Brielle. Het stel woonde enige tijd aan het Maarland Noordzijde, op wat nu nummer 39 is. Zijn heldenrol bij het verjagen van de Fransen in 1813 bood hem de kans - op zijn verzoek met een hogere rang - terug te keren in het leger: nu als kapitein. Zijn wens om in Brielle te blijven werd echter niet gehonoreerd. Het Nederlandse leger in opbouw zat in 1814 (een chaotische periode na de val van Napoleon) te springen om ervaren krachten. Lux werd benoemd tot kapitein bij een nieuwe eenheid rijdende artillerie. Omdat hij amper op een paard kon blijven zitten, had Lux het daar snel gezien en bij de eerstvolgende reorganisatie kwam hij terecht bij het Tweede Bataljon Artillerie van Linie, een eenheid te voet, gelegerd in Den Haag.

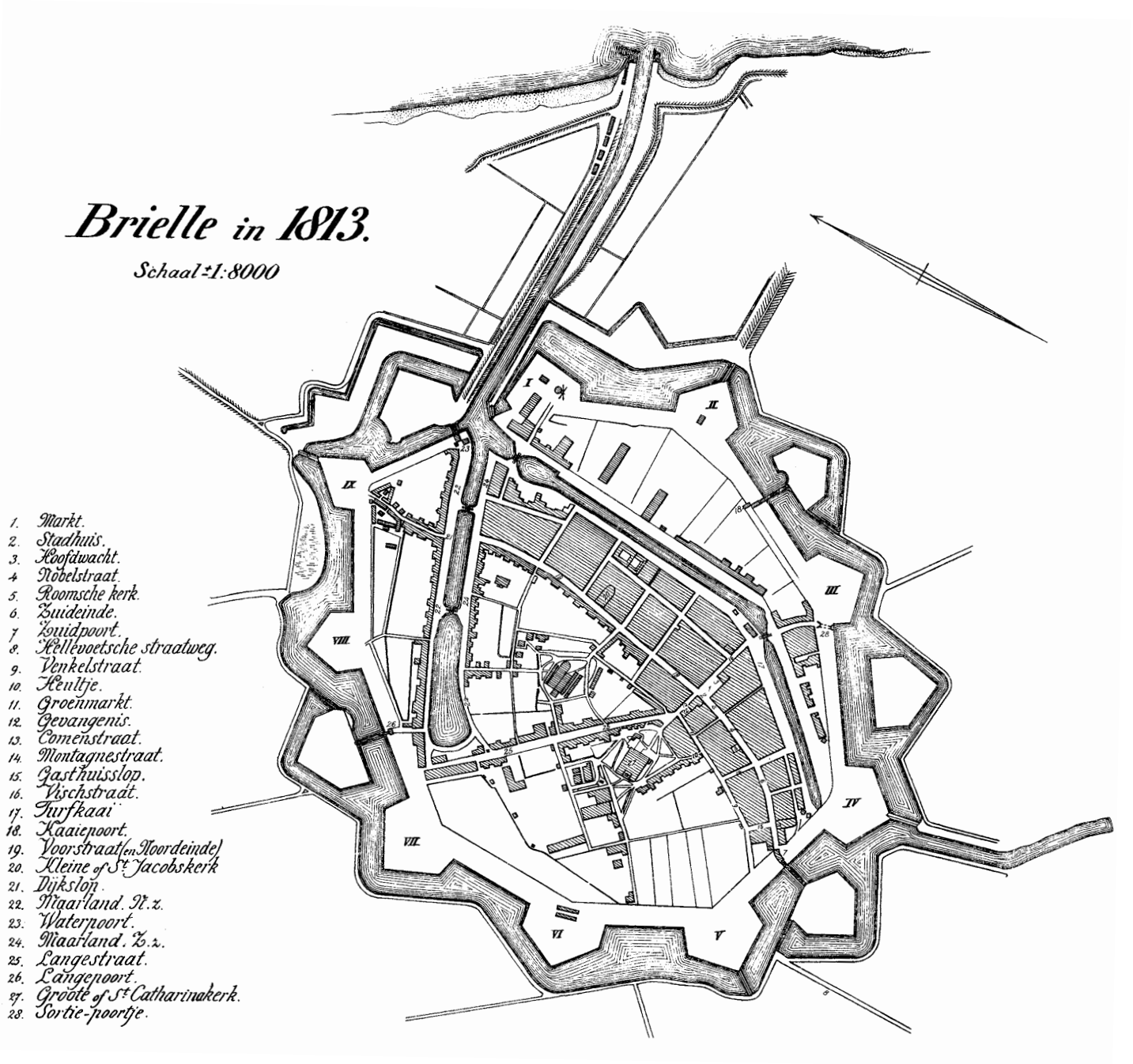
Hij kreeg de leiding over een batterij van acht kanonnen, zes kleinere vuurmonden (zesponders) en twee grote (houwitsers van 24 pond). Zo'n batterij werd ondersteund door tientallen bevoorradingskarren en honderden manschappen.

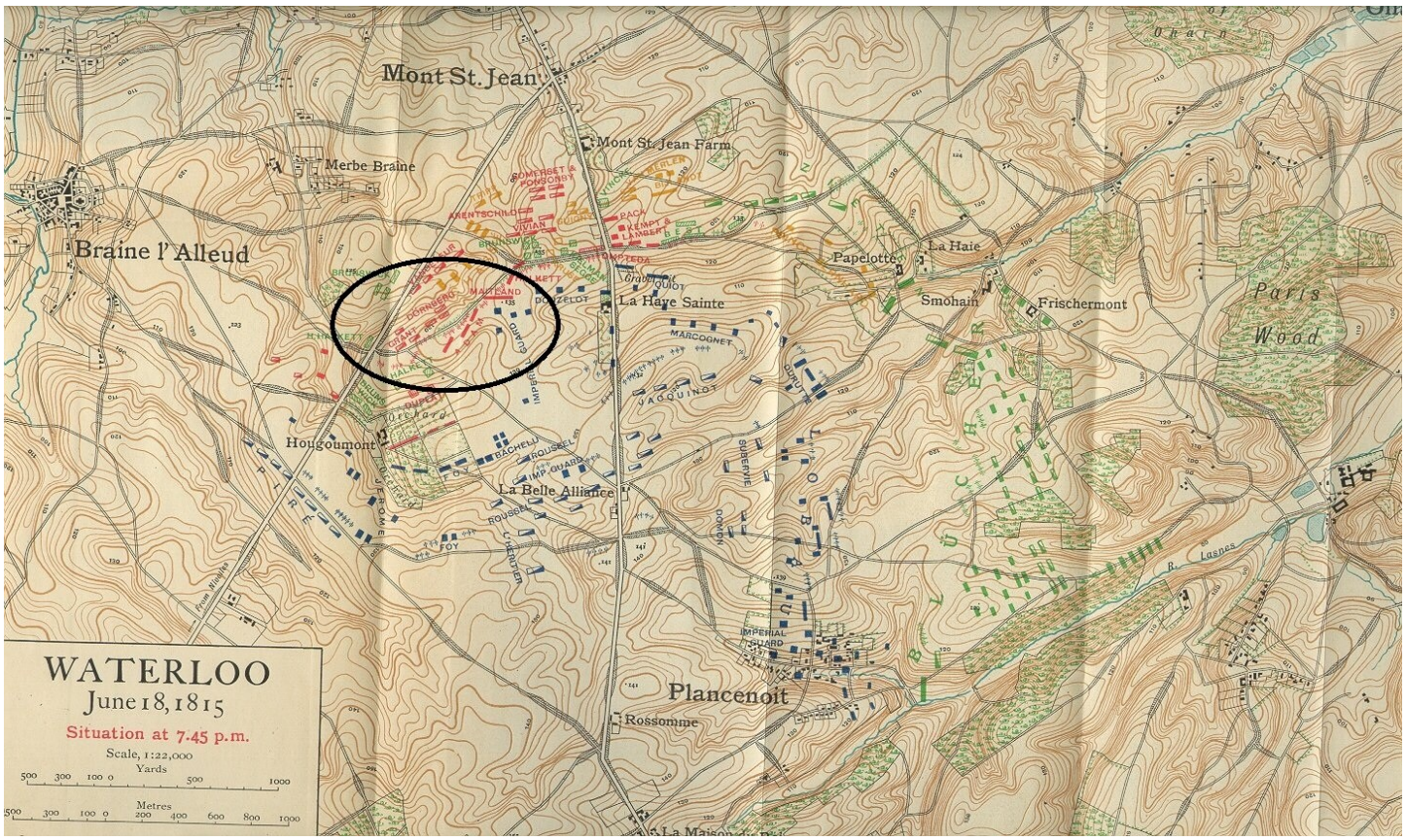
Moordend tempo

En toen kreeg Napoleon het weer op zijn heupen. De naar Elba verbannen keizer ontsnapte van het Italiaanse eiland, stoomde op naar Parijs, stampte in korte tijd een nieuw leger uit de grond en trok in moordend tempo richting de zuidelijke Nederlanden. Hij zag één kans om de daar samengetrokken geallieerde vijand te verslaan. Namelijk door eerst de Pruisen te verjagen, waarna hij zijn handen vrij zou hebben om de Engelsen en Nederlanders aan te pakken.

Dat liep anders, want Napoleon werd bij Waterloo verslagen. En 'onze' kapitein Lux was erbij. Zij het dat de Briellenaar dit keer geen heldenrol kon vervullen. Hij bereikte met zijn mannen nog wel het slagveld. Maar alleen om het bivak voor de nacht op te slaan. Napoleon zat al bijkans in Parijs en de Fransen die hij zag, waren gewond of gesneuveld.

Een nazaat van Lux, de gepensioneerde generaal W.E. van Dam van Isselt, kreeg twee lezingen te horen. De Nederlandse batterijen hadden zich 'heldhaftig gedragen'. En: de batterij van Lux zou het bevel hebben gekregen om naar het front op te rukken, maar een 'zeer onbetekenende' rol hebben gespeeld. De oud-militair leek dat tegenstrijdig, dook daarom in de archieven en beschreef begin vorige eeuw tot in detail de aanloop en gebeurtenissen op 18 juni 1815 bij Waterloo.

Het slagveld bij Waterloo. De omcirkelde aanduiding links, bij de holle weg, geeft aan waar de Nederlanders in actie kwamen en waar Lux strandde.

Zijn voorvader had vrijwel de hele dag bij Braine L'Alleud, iets achter het front, in reserve gelegen.
Van Dam van Isselt vermoedt dat generaal David Hendrik Chassé dat niet toevallig had beslist. Lux' eenheid was pas enkele maanden eerder opgericht, had weinig getraind en bestond uit onervaren soldaten en al net zo onervaren officieren. 'Het ontbrak ze niet aan moed, maar wel aan oefening en ervaring', merkte Van Dam van Isselt op. Bovendien betrof het artillerie te voet, dus niet het snelste onderdeel om tijdens een veldslag in te zetten.

Duizenden ruiters

Aan het begin van de avond kreeg kapitein Lux toch het bevel op te rukken. De andere Nederlanders waren al ingezet, daar waar de Franse cavalerie onder generaal Ney al uren met duizenden ruiters had ingebeukt op de Britse (en enkele Nederlandse) troepen. Die hielden, zij het met moeite, stand. Toen Napoleon ook zijn laatste troef - de gevreesde keizerlijke garde - inzette, lieten de Nederlandse officieren hun soldaten deze ervaren Fransen op de flanken aanvallen. Dat leidde uiteindelijk mede tot het instorten van het legendarische Franse veteranenkorps. Napoleons elite nam in paniek de benen.
Kort daarvoor was Lux met een halve batterij - vier kanonnen en een hele trits ondersteunende karren - op pad gegaan. Hij nam een holle weg die langs het slagveld leidde, een smalle, dieper gelegen weg. Echt vlot verliep de opmars niet. De route lag bezaaid met eerder die dag gesneuvelde militairen, kruitdampen hinderden het zicht, modder bemoeilijkte de voortgang. 'De schoenen van de kanonniers te voet bleven in de modder steken', aldus Van Dam van Isselt. Bovendien blokkeerde een omgevallen bevoorradingswagen de weg, die een andere eenheid hier had achtergelaten. De toch al logge 'trein' van Lux liep vast. Hij verloor het contact met de andere helft van zijn batterij.
Onze Briellenaar liet zich niet kisten. Uiteindelijk bereikte hij het slagveld. Nog net op tijd om voor het donker zijn tenten op te slaan. Napoleon had tegen die tijd al de kuierlatten genomen.
Toch eindigt het verhaal van Lux, de bevrijder van Brielle, hiermee nog niet. In de nasleep van de slag werd de kapitein met zijn eenheid naar de Franse hoofdstad gedirigeerd, waar hij tot het eind van dat jaar gelegerd bleef.

Het terrein tijdens de slag bij Waterloo in 1815 was zeer moeilijk begaanbaar. Hier de batterij Krahmer de Bichin, die - in tegenstelling tot Lux met zijn kanonnen - het front wel op tijd bereikte.

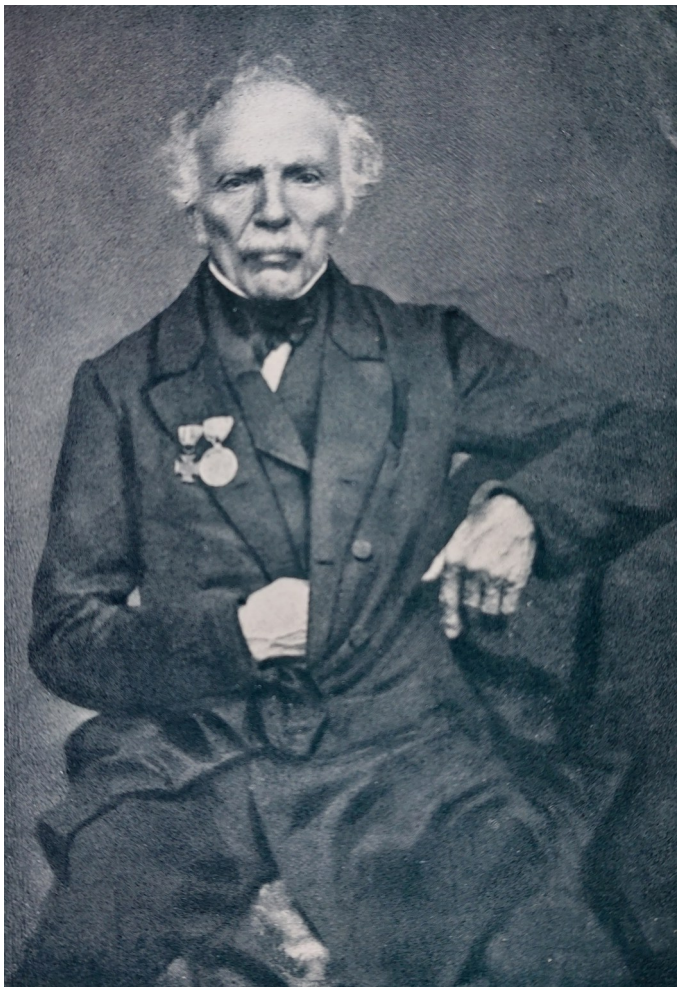
Toen de rust in Europa was weergekeerd, belandde Lux in een garnizoen in de zuidelijke Nederlanden, te Mons (Bergen). Na de afscheiding van België, in 1830, verkaste hij naar de vesting Bergen op Zoom. Op 29 maart 1831 werd het gezin getroffen door rampspoed. Die dag ontplofte het dicht bij hun huis gelegen kruitmagazijn Stoelemat. De schade in de buurt was groot en er waren achttien dodelijke slachtoffers te betreuren, onder wie Lux' 12-jarige dochter Marie Caroline Louise.

Carrièrestap

En Brielle? Dat zag hem niet lang daarna weer terug. In 1833 werd Lux bevorderd tot majoor en werd hij in Den Briel benoemd tot Plaatselijk Artillerie-commandant. Om een paar jaar later weer een carrièrestap te maken: nu als Kommandant der Artillerie. Hij kon zich toen luitenant-kolonel noemen. Hij vervulde die taak van 1837 tot zijn pensioen (hij was toen 54 jaar) in 1841. Zijn zoon Johannes Hendrik zou in zijn voetsporen treden en schopte het in Brielle tot kapitein der artillerie.
Lux woonde met zijn vrouw en kinderen nog jaren in de Brielse vesting, onder meer in de Voorstraat op (in onze tijd) nummer 136. Uiteindelijk zou hij Brielle toch verlaten. Ook Bergen op Zoom bleef trekken. Van rond 1850 tot aan zijn overlijden in 1865 woonde hij in Brabant.

Een zuil tijdens het onafhankelijkheidsfeest in 1913 met daarop een portret van Johannes Hendrik Lux op jongere leeftijd. (Dit portret vindt u vergroot terug in de kop van dit artikel).

Een portret van Johannes Hendrik Lux op latere leeftijd. Hij draagt de erepenningen die hij voor zijn inzet ontving.

Was de bejaarde Lux er op het feestje in 1863 zelf nog bij, tijdens de 75-jarige herdenking van '1813', in 1888 was dat niet het geval. Cornelis Hendrik Lux was in 1865 in Bergen op Zoom overleden. Maar Brielle was hem niet vergeten. In een groot historisch spektakel werden de helden uit de Franse tijd opgevoerd. Lux werd, zo valt te lezen in een regionaal weekblad uit die tijd, woorden in de mond gelegd, die hij in 1813 gezegd had kunnen hebben. *'Franschen, gij hebt u moedig gedragen. Commandant, ik betuig u mijn respect voor uw kloek gedrag. Duid het ons echter niet ten kwade, dat wij u niet een paar uren tevoren hebben gewaarschuwd. Wij waren verhinderd u aan te zeggen, dat wij komen zouden. Verlaat ons thans, en als gij later Napoleon moogt ontmoeten, zegt hem dan, dat niet alleen in Europa, niet alleen in Nederland, maar ook in Geuzenstad Brielle mannen en vrouwen wonen wier hart, wars van dwingelandij, warm klopt voor hun vorstenhuis. Roept allen met mij: 'Oranje boven!''*

Met dank aan Mark van Hattem en medewerkers van het Streekarchief Voorne-Putten voor het meedenken en aanleveren van bronnen.

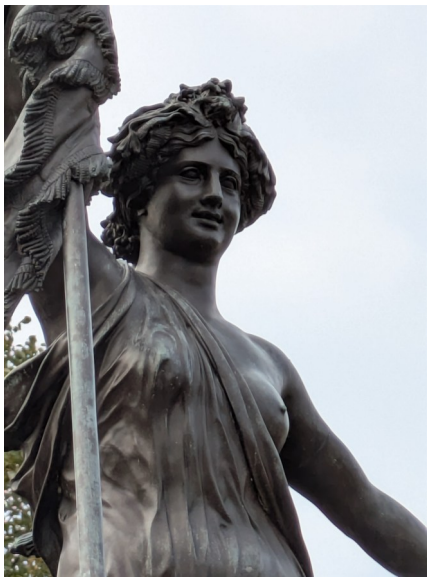
Omzien in verwondering (8)

Beeldig Brielle

Tekst: Ynze Kuiper

Dit stukje in de Brielse Mare gaat over beelden. Daar staan er nogal wat van. De meeste ervan kunnen niet als monument worden beschouwd, maar meer als functionele objecten ter verfraaiing van de stad. In deze editie wil ik in de reeks Omzien in verwondering een blik over de schouders werpen en kijken naar kunst. Het merendeel van deze sculpturen is te vinden in de vesting. De buitenwijken komen er maar bekaaid af. Ik heb gekozen voor een greep uit de figuratieve kunst.
Vaak worden beelden geplaatst als herinnering aan een belangrijke historische gebeurtenis of persoon. Het belangrijkste feit in Brielle - hoe kan het ook anders - is natuurlijk de inname door de Watergeuzen.

Koning Willem lll
Ter gelegenheid van de 300ste bevrijdingsdag door de Watergeuzen op 1 april 1872, wordt door Koning Willem lll (koning Gorilla, maar wel met hart voor kunst) de eerste steen gelegd voor een beeld en tevens voor de bouw van een ‘Asyl voor Oude en Gebrekkige Zeelieden’.

Het bronzen beeld, genaamd ***‘De Nymph’*** is een ontwerp van J. Ph. Koelman. Het werd op 11 september 1873 door dezelfde Koning Willem III onthuld. Het beeld staat op het Asylplein. De bekoorlijke jonge dame, wijst met haar linkerhand naar de Maasmond, waar de geuzen opdoken. In haar rechterhand houdt zij de vlag van prins Willem van Oranje vast. Op haar sokkel staan de jaartallen 1572 en 1872 en de wapenspreuk van Brielle: Libertatis Primitiae (Eerstelingen der Vrijheid).

Tegen de plaatsing van het beeld waren toentertijd nogal wat protesten. Door de rooms-katholieke inwoners die, denkend aan de Martelaren van Gorcum, zich niet bepaald bevrijd voelden en natuurlijk de fatsoensrakkers die liever een strak keurslijf zagen dan een bevrijde borst.

Rotterdam
Het volgende is niet bij iedereen bekend. In 1874 werd op de Nieuwe Markt in Rotterdam een standbeeld geplaatst van ***‘de Maagd van Holland’***.

Het diende ter nagedachtenis aan de inname van Den Briel door de Watergeuzen**.** Het standbeeld vormde eenmaal per jaar - op 1 april - het middelpunt van bruisende volksfeesten. Op die dag marcheerden tal van muziekkorpsen er heen en werd er een krans gelegd bij het beeld. Althans, in theorie. Meestal ging het er heel wat baldadiger aan toe en kreeg de Maagd de krans omgehangen. Het was gebruikelijk, de kransen samen te stellen uit sinaasappelen die bij de jeugd gretig aftrek vonden. Zo was het beeld in no time weer vrij voor de aankomst van weer een muziekkorps met weer een krans. Praktisch, hè? In de Rotterdamse volksmond werd het standbeeld onmiddellijk na plaatsing al omgedoopt tot ‘Kaat Mossel’,naar een welbekende visvrouw die niet op haar mondje was gevallen en die zeker niet bang was, dat mondje, als dat zo uitkwam, even open te trekken tot een grote scheur. Bij het bombardement in 1940 bleef het beeld wonder boven wonder gespaard.

Hoofdrolspelers
Enige hoofdrolspelers uit het verhaal over de Inname van Brielle zijn in de loop der tijd aanschouwelijk gemaakt door ze niet alleen twee dimensionaal maar ook in steen en brons te vereeuwigen. Dit zijn Coppelstock, Hans Onversaecht, en sinds kort ook Rochus Meeuwiszoon.

Coppelstock, de veerman tussen Den Briel en Maeslandt-sluys, is verbeeld door Pieter d'Hont (1917 -1997).

Een zeer bekende kunstenaar die vooral naam gemaakt heeft met de Edison (muziekprijs) en het beeldje van Anne Frank in Utrecht, waarbij nog dagelijks bloemen worden gelegd.
Het beeld van Coppelstock met anker en peddel staat op een mooie plek bij Zevenhuizen, hoog op een kademuur en de stoere blik gericht op de binnenhavens van Brielle. Zijn rug is goed te bewonderen maar om de voorkant te zien moet je met doodsverachting een wrak steigertje betreden en kun je van onderen tegen hem aankijken. Bij nader inzien bekruipt mij het gevoel dat deze beroemde veerman zijn liertje aan de wilgen hangt. Hij heeft níet de blik op zijn werk gericht maar is, met voor zijn werk onmisbare attributen, op weg naar de binnenlanden. Als je echt wilt stoppen met varen loop je met je anker zover het land in tot de mensen gaan vragen wat dat voor een ding is, dat je meesjouwt. Daar gooi je dan je anker uit!

Hans Onversaecht, in beton gegoten en gecreëerd door Teuntje A. (Teus) van den Berg-Been (Brielle 1926 - Haarlem 2021), beeldhouwster.

Hans Onversaecht zou de enige Watergeus zijn die bij de inname van Den Briel het leven liet. Niet door musket of hellebaard, maar heel heldhaftig, door een vallende dakpan. Bij uitzondering is hij, als niet van hoge afkomst, begraven in de Catharijnekerk. Zijn grafsteen is daar nog steeds te bewonderen, Hans is van de naar hem vernoemde school uiteindelijk verplaatst naar de Welleweg dus buiten de vesting. Of het verhaal op waarheid berust……? Teus maakte ook het Joods monument dat nu in de Sjoel hangt. De plaquette van de omgekomen leerlingen van de HBS tijdens de oorlog. De drie zwanen op het Gooteplein en het beeld van de lezende jongen.

Rochus Meeuwiszoon, buste gemaakt door Guido Sprenkels (Den Haag 1959), beeldhouwer te Voorburg. De Spanjaarden die van zins waren Brielle te heroveren op de Geuzen liepen vast in het geïnundeerde gebied en gaven hun aanval op. Rochus Meeuwiszoon had het Nieuwlandse sluisje op 5 april vernield zodat de Spanjolen hele natte voeten kregen.

Het beeld is een geschenk van de Historische Vereniging De Brielse Maasmond aan de bewoners van Brielle ter gelegenheid van 450 jaar vrijheid en is op 30 november 2022 onthuld door burgemeester Gregor Rensen. Het staat op de Oostdam.

De Vendelzwaaier hoort eigenlijk ook bij dit groepje. Dit beeld symboliseert het strijdgewoel dat in 1572 heeft plaatsgevonden. Het is op 25 juni 1969 bij de Geuzenkreek onthuld door J. Klaasesz, commissaris der Koningin in Zuid-Holland. In 2009 is het beeld naar de Kalkbranderstraat verplaatst. Het is gemaakt door de dit jaar overleden beeldhouwer Frank T.S. Letterie.

Koningin Wilhelmina. Je kunt niet om haar heen. Op het centrale punt in het stadshart geplaatst. De maker, Carol van den Boom – Cairns, heeft haar verbeeld op het moment dat ze voet op vaderlandse bodem zette na haar ballingschap in Londen gedurende de Tweede Wereldoorlog.

Het levensgrote bronzen beeld werd geplaatst in 1985 ter gelegenheid van de 40ste Bevrijdingsdag. Voor velen die de donkere dagen van de Tweede Wereldoorlog hebben meegemaakt was zij een bron van inspiratie voor volharding en verzet tegen de bezetter en symbool van de vrijheid. Een heel bijzondere vrouw met haar unieke manier van knikken en wuiven. Het beeld heeft de nodige aanslagen met explosieven en diefstal overleefd. Haar opgestoken wijsvinger wordt regelmatig gebruikt om van alles aan op te hangen. Hij glimt dan ook prachtig! (zie foto). Zij staat daar ook door de speciale band die Brielle en de Oranjes al sinds 1572 hebben. *In naam van Oranje* werd de poort immers geopend. Drie jaar later trouwde Willem hier met Charlotte de Bourbon. In 1922 waren Koningin Wilhelmina, Prins Hendrik, Koningin-Moeder Emma en Prinses Juliana in Brielle bij de viering van 350 jaar Libertatis.

De **'Lezende jongen'** vind ik zelf een bijzonder mooi beeldje. Ook dit beeld heeft, net als de Vendelzwaaier en Hans Onversaecht, diverse standplaatsen gehad. Deze knaap heeft eerst voor de Van Dijk ULO gestaan (1963), is vervolgens in 1993 meeverhuisd naar de voormalige H.B.S. aan de Jan Matthijssenlaan en staat (of liever: zit) nu al weer enige tijd voor het Maerlant aan de Hossenbosdijk. Het beeld is ooit gestolen maar dankzij naarstig speurwerk van de conciërge teruggevonden. Ook dit beeld is een creatie van de eerder genoemde, in Brielle geboren Teus van den Berg – Been.
Een beeld waaraan je ziet dat het op de enige juiste plek staat is dat van '**De nettenboetsters'** in Zwartewaal. Waar de haven eindigt tegen de voormalige zeedijk, de oude pakhuisjes staan en het visserijmuseum nu gevestigd is, hebben deze twee vissersvrouwen een prima stek gevonden om de getaande netten te repareren. Een kolossaal beeld van vrouwen die er zijn mogen. Gemaakt door Peter Erftemeyer in 1988.

'Twee vrouwen'. Bij De Plantage geplaatst in 1988. Gemaakt door Mariëtte Mulder ter gelegenheid van de heropening van het verpleeghuis De Plantage en het 25-jarig bestaan ervan heeft de gemeente Brielle dit beeld geschonken aan de bewoners. Van de maakster kan ik geen gegevens vinden. Ook een alleraardigst beeld van twee dames die gearmd gezellig op visite gaan bij….. De rest van de tekst zelf in te vullen. Laat hierop uw fantasie maar los. Ik zie mijn twee ongetrouwde tweelingtantes zo weer op een kopje thee komen.

Dit waren zomaar wat beelden in en rond Brielle die ik mooi en interessant vind. Een willekeurige greep uit een groot arsenaal. Er zijn er natuurlijk zoveel meer, dus misschien komt er nog een vervolg op dit stukje. Gelukkig groeit de collectie kunstwerken in en rond Brielle nog steeds gestaag. Goed werk, ga zo door!

Foto's: Ynze Kuiper, behalve 'de Maagd van Holland': Wouter Vocke

Opnieuw een geslaagde excursie: ditmaal naar Zierikzee

Ruim dertig leden van de Historische Vereniging De Brielse Maasmond namen op donderdag 25 september – een aanvankelijk frisse doch later zonovergoten dag – deel aan de jaarlijkse excursie. Ditmaal niet naar Breda zoals in 2024 maar naar de Zeeuwse parel Zierikzee. Een stad met indrukwekkende gebouwen, een goed geoutilleerd museum, een magnifiek Havenplein met daaraan beeldschone historische panden, een keur aan leuke winkels en niet te vergeten een overvloed aan horecagelegenheden.

Traditiegetrouw gingen we weer met een luxe bus van Mijnders Melissant B.V. op stap. Keurig op tijd arriveerden we bij Stadhuismuseum Zierikzee waar we verwelkomd werden met koffie of thee en uiteraard een Zeeuwse bolus. Tijdens de wandeling naar het museum nam het gezelschap eerst een kijkje in de 62 meter hoge Sint-Lievensmonstertoren, beter bekend als De Dikke Toren. De bouw daarvan naar een ontwerp van de Mechelse bouwmeester Andries Keldermans ving in 1454 aan en deze had hoger dan de Utrechtse Domtoren moeten worden. De eraan verbonden imposante Sint-Lievenskerk ging in 1832 door brand verloren. In de schaduw van de kerk gaf bestuurslid Trudy Schipper – al 40 jaar stadsgids in Brielle – uitleg over het kunstwerk ‘Parel van de Oosterschelde’, in beton voorstellend de kaart van Schouwen-Duiveland met daarop een witte bal van 60 centimeter doorsnede ‘De Parel’ op de plek waar Zierikzee gesitueerd is. Het ontwerp is van Teja van Hoften.

In het museum zelf werden niet alleen de interessante vaste collectie en de trouwzaal bekeken, maar was ook een kleine tentoonstelling ingericht over het 225-jarig bestaan van de Zierikzeese vrijmetselaarsloge De Ster in het Oosten. Twee gidsen leidden het gezelschap rond en beantwoordden veel vragen.

Na het bezoek aan het museum toog het gezelschap te voet over het Havenplein, waar die dag ook de weekmarkt werd gehouden, naar Grand Café De Werf waar van een uitstekende lunch werd genoten. Aansluitend kon iedereen vrij rondkijken in de stad en werd er zo te zien ook nog flink geshopt. Kortom een uitermate geslaagde dag, mede dankzij het uitstekende voorbereidend werk van de reiscommissie bestaande uit Ynze Kuiper, Trudy Schipper en Frank van Bohemen. Dank daarvoor!

Het is evident dat het aantal deelnemers moet groeien, wil er in 2026 opnieuw een excursie georganiseerd worden. Dus maakt u vooral ook anderen enthousiast!

Klaas Schipper

KANTOOR & Creatief
de Bruin Bazen v.o.f.

Voorstraat 60
3231 BJ Brielle
t. 0181-412874
f. 0181-418322
e. info@kantoor-creatief.nl

Openingstijden:
Dinsdag t/m vrijdag
9.30 – 17.30
Zaterdag 10.00 – 16.00

Uw adres voor:

* kantoorartikelen en papierwaren
* computer cartridges en etiketten
* technische- en creatieve tekenmaterialen
* alle soorten verf voor kunstschilders
* schildersdoeken en tekenblocs
* luxe schrijfwaren en agenda omslagen
* pennen graveren
* kopiëren en inbinden van verslagen
* plastificeren
* gratis advies van Louis en Willy

Gidsengroep Brielle
Libertatis primitiae

Spreek eens af voor een rondleiding met een van onze enthousiaste gidsen:

info@gidsengroepbrielle.nl

WWW.GIDSENGROEPBRIELLE.NL

LIJSTENMAKERIJ
AL MEER DAN 50 JAAR
JAN BAZEN
Voorstraat 64
3231 BJ Brielle
Telefoon 0181 412083
ORIGINELE OUDE GRAVURES
WWW.JANBAZEN.NL

AANNEMINGSBEDRIJF
ldvandijk.nl
L.D. van DIJK BV BRIELLE
06-44110026
WERKPLAATS (0181) 416506 — MAARLAND ZUIDZIJDE 43